

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2022/7-8 szám

Tartalom

Villám

- [Rakétarepülőőről fantáziál](#)

Emlékezet

- [Szepes Erika: A megélhetési kutya](#)
- [Ballai László: Okkultizmus, a nemzeti gyógyszer](#)
- [Karinthy Frigyes: Rajongó ifjúság?](#)
- [Karinthy Frigyes: Technokrácia? Theokrácia?](#)
- [Nándi Mihály: Gulyás](#)
- [Ballai László: Félreértelmezhetetlen patthelyzet](#)
- [Lukáts János: Balassagyarmat, a legbátrabb magyar város](#)
- [Dull Ernő: A tizenkét pont](#)

Déliab

- [Köves István: Abban a februári napsütésben](#)
- [Köves István: Kamuflázs](#)
- [Köves István: Mondhatnám: Evoé!](#)
- [Szepes Erika: Beszélgetés Istennel](#)
- [Rainer Maria Rilke: Sosem nyugosznak el](#)
- [Rainer Maria Rilke: Kiolthatod szemem te](#)
- [Ádám Tamás: Szabadságeszmény](#)
- [Ádám Tamás: Piramisok](#)
- [Deák Mór: Sárga szatyor](#)
- [Deák Mór: Özvegy](#)
- [Le Fondant: Ballada, vezérről](#)

Húrok

- [Nándi Mihály: Mozart, piros tornacipőben](#)
- [Nándi Mihály: Vajda, a fuharos](#)

Tekintet

- [Ballai László honlapja](#)
  - [Vasáros András honlapja](#)
-

Villám

Rakétarepülőőről fantáziál

„Rakétarepülőőről fantáziál a naiv szobatudós, és közben egymás után kénytelen leállítani üzemét a legtöbb közönséges repülőjárat, mert nincs utasa, aki a viteldíjat megfizesse – a rádiószikra egy másodperc alatt nyolcszor kerüli meg a földgolyót, és én minap a Népligetben egy tizenkét éves, egészséges kisfiút találtam, aki Budapesten született, itt élt, és még soha nem volt Budán, és nem látta a Dunát.”

Karinthy Frigyes

Emlékezet

Szepes Erika: A megélhetési kutya

Abban a párába vesző múltban, amikor a hold még nyájasan terített be fényével mindent, ha végre eljött várva várt ideje, amikor kitélt, gyakran sétáltam együtt a szomszéd házban lakó barátnőmmel. Véletlenül találtunk egymásra: ő is az esti, csendes barangolásokat szerette jobban, mint a nappali nyüzsgést; ilyenkor se járműforgalom, se családjukkal ordító emberek nem zavarják a lakótelep nyugalomát – idillt azért mégsem mernék mondani. Kati egyedül élt a legkisebb méretű panellakásban, a 35 négyzetméteresben; jártam nála: a kisebb szobát rendezte be hálónak – ágyon és egy éjjeliszekrényen kívül más nem is fért bele – a nagyobb szoba egyszerre volt nappali, ebédlő és az ablak elé tolt számítógép és íróasztal segítségével dolgozó sarok. Kati nyelvtanár volt, több nyelven beszélt, az ELTE nyelvi lektorátusán dolgozott: nyelvtudását – a szükség parancsára - évente változtatva vették igénybe. Kati feltűnő jelenség volt a tanári karban:

nem a szokvány entellektüel szakadt farmer vagy lógó flanel szoknya és póló volt mindennapos öltözéke, hanem kosztüm, kihajtott gallérú fehér blúzzal, nem tépett séró vagy rendezetlenül lógó, hosszú haj, hanem diszkrét frizura keretezte finom arcát. Extrémitásokat hajhászó korunkban szinte anakronisztikus. Számomra nagyon vonzó.

Sétáink közben mindig megdöböntünk, amikor valamelyik panellyukból nem egy család bújt elő, hanem egy kutya, maga után vonszolva gazdáját, akinek szemlátomást semmi kedve nem lett volna testét megmozgatni, a kutya viszont szűkölve rángatta a póráz: ő már szabadult volna a betonból. Kátival nagyon egyetértettünk abban, hogy a kutya nem lakótelepi élőlény: általános létmódja itt a reggeltől estig a lakásba zártság, a kétségbeesett üvöltés, mert levegőhöz és mozgáshoz naponta legfeljebb háromszor, rövid időre jut, de nem az ő boldogságáért történik a hatalmas kirándulás – fél óra séta a háztömb körül –, hanem a gazda lakása tisztaságának megőrzése érdekében. Sokszor hallottunk olyan kifakadásokat, hogy: – Az a bűdös dög nem bírta kivárni, amíg hazaérek, odaszart a szőnyegre! – Vagy: – Dugóba kerültem, nem tudtam időben elindulni ezzel a szőrös szörnyeteggel, hát nem behugyozott a liftbe? Most aztán takaríthatom! – Ugyan hagyj! – mondja részvétellel a sorstárs –, azért van a házfelügyelő! – Aki úgy gondolta, hogy nem azért van. Ő felügyeli a házat, nem takarítja. Láttunk olyan gazdit, aki nyakába húzva fejét, a kutyát rángatva próbált felismerhetetlenül kiiskoljni a liftből: ne is lássák, hogy ők ott jártak és nyomot hagytak. És a lift marad úgy, meglocsolva, a jól ismert maró szaggal, és mi megpróbáljuk kikerülni az egyre jobban szétterülő tócsákat. Szóval, nagyon egyetértünk Kátival abban, hogy a kutyának a kertben a helye, bár elismerjük, hogy a magányos, idős emberek életét megszépítheti, esetleg még meg is hosszabbíthatja egy kutya, aki valóban jó, szeretni való társ tud lenni.

De ránk tört a COVID és a kijárási tilalom, amire én – állampolgári engedetlenséggel élve – rá se hederítettem: továbbra is éjszaka sétáltam, de sajnos, már csak egyedül: Katit leterítette a járvány, nagyon lassan, fájdalmasan gyógyult, és hónapokig nem mert kimozdulni.

Aztán egyszer, amikor a lenge esti szél már mintha tavaszi illatokat terített volna a lakótelep fölé, előkerült a szomszéd házból Kati. Vagy valaki, aki Katiszerű volt, de nem egészen: sziluettjéhez odatapadt valami, amit először nem tudtam azonosítani. Az örömteli üdvözlésbe – már amennyire örömteli lehet egy maszkfedte mosoly – az azonosítatlan valami belevakkantott, így kiderült, hogy ő egy kutya. Még a sötétben is nagy szemeket mereszthettem, mert Kati rögtön magyarázkodni kezdett: – Nem az enyém, csak a szomszéd néni megbetegedett, és megkért, hogy hozzam le. Hát mondhattam nemet?

A szomszéd néni sokáig volt beteg, a kutyát – aki egyébként a kedvesebb fajta jószágok közé tartozott: lengő fülű, arany színű törpe spániel volt – rendszeresen Kati hozta esténként sétálni, füvet legelni és fatörzset locsolni; már arra gyanakodtam, hogy nem is a szomszéd nénié a kutya, hanem az övé, csak régmúlt beszélgetéseinkre emlékezve nem meri bevallani. De kár volt gyanakodnom: jött a következő fordulat, és Kati egy este már két kutyával jött le. – A szomszédasszonyomnak kisbabája lett, nem tudja este lehozni a kutyát – magyarázta hadarva, nagy zavarban Kati. – Nem baj – mondom –, a két kutya meglesz egymással, mi meg beszélgethetünk.

Ahogy én azt elképzeltem. A két kutya kétfelé rángatta Katit, hol az egyiket érte utol, hol a másik irányba kellett fordulnia, – én már attól féltem, hogy valamelyiket rám testálja, legyen nekem is valaki után futnom. Az első kicsi kutyával még valahogy boldogult testi erővel, de ez a második egy amúgy is ronda pofájú, hatalmas rottweiler volt, már ketten sem bírtuk: kettőnket is

hasra esésig tudott vonszolni.

És a dolgok tovább fejlődtek: a harmadik szomszédot szétfeszítették a női hormonok, amik a COVID alatt felgyűltek benne, köldökig kivágott dekoltázsa és a fenekét kettéosztó vonaltól lefelé kezdődő, feszülő nadrágja, kék-lila parókája, fekete körmei mind jelezték, hogy vágyik egy kutyamentes estére, amelyen megszabadulhat fölösleges hormonjaitól. Hatalmas farkaskutyájával tehát Katihoz csöngetett be. A negyedik kutya gazdája a lábát törte, így már négy kutya gyűlt össze Kati előszobájában és négy póráz hajdan finom, fehér markában. Nagyot nyeltem, vettem a bátorságot és megkérdeztem: miért vállal ilyen nehéz és kellemetlen terhet. Sejtettem a választ, de féltem is tőle: – Pénzért. Minden kutyaért és minden óráért kapok egy ezrest. A betegségem alatt kirúgtak az egyetemről, valamiből élnem kell.

Számolni kezdtem: négy kutya négy órára négyezer forint. Ha naponta elvégzi ezt a tortúrát, akkor heti 28 ezer forintot keres, azaz egy hónapban 112 ezer forintot. A megélhetési minimum alatt. Igaz, nem teljes napi munka, csak esténként egy-másfél óra, de utána takaríthatja a lépcsőházat, a liftet és a lakását is. Van, hogy egy gazdának egész napos elfoglaltsága akad – ez a hormongazdag nőnél gyakrabban előfordul – és akkor övé lehet teljes napra a kutyus. A „csöppnyi” farkaskutya. Az óránként újabb ezreseket fial, ezzel adómentesen már nagyobb summa összegyűlik. Közmunka feketén.

A séta állítólag egészséges, jót tesz a szervezetnek. Hát Katiival nem ez volt a helyzet: arca megnyúlt, sápadtabb, törődöttebb lett, egyenes tartása megdőlt a sok előrehajlás, kényszermozgás miatt. Elmaradtak a fehér blúzok és a nadrágkosztümök: tépett, sáros farmerek, szétrágott pólók váltak öltözékévé – mindig praktikus nő volt, tudta, mi illik. Nem panaszkodott, pedig nagyon hiányoztak neki egyetemi tanítványai, velük vidámabb, élénkebb, fiatalosabb volt. Róttuk esténként a köröket, már elhullott az illatos hárs, az orgona is kezdett elvirágozni. És akkor egyszer, egy délután, még otthon dolgoztam, Kati becsöngetett, és ajtónyitáson sírva esett be az előszobába. Megrémültem, ilyennek még sosem láttam. – Mi történt? – kérdeztem, de meg sem hallotta a saját zokogásától.

– Megkaptam az ötödiket! – ezt már sikoltotta, és én először nem is értettem. – Rám bíztak egy ötödik kutyát is, olyan jó hírem van a környéken! Szorozzál csak: esténként ötezer, az heti 35 ezer, azaz havi 140 ezer forint, több, mint egy rokkantnyugdíj! Rozi, mert így hívják azt az ápolatlan, koszos, bűdös szőrmókot, – a megélhetési kutyám! – mondta még mindig sírva.

Este öt kutyával vonszolódtunk, szétszakadtunk, újra egymás mellett vonszolódtunk, miközben meg-megiramodva, a viháncoló kutyákkal együtt már mi is ordítva röhögünk.

Ballai László: Okkultizmus, a nemzeti gyógyszer

Most, hogy az infláció elérte a 7 %-ot (ami úgy jön ki, hogy a tavaly még 1500 Ft-os szeletelt

sertéstarja 2500 Ft-ba kerül a Sparban, de erre variáns, hogy romlott), a benzinárat 480 Ft-ban maximálták, az euró árfolyama 400 Ft, a hőmérséklet pedig 40 °C fölött jár, s ha mindez még nem lenne elég, Nyugatról fenyeget bennünket a kommunizmus, szükség van valami hatásos gyógyszerre. Erre keresve sem találni alkalmasabbat a nemzeti okkultizmusnál.

Ha Szűz Mária a magyarok nagyasszonya, abból az következik, hogy a „Szent Korona” országai továbbra is a mi joghatóságunk alá tartoznak. Ezzel szorosán összefügg, hogy a magyar török (gyök)nyelv, mivel a honfoglalás kori sírok egy része török népelemekre utal. Teljesen indokolt, hogy Magyarország a csupa iszlámállamot tömörítő Türk Nemzetek Szövetségének a tagja legyen (és erre a relációra milliárdokat költson az adófizetők pénzéből). Tulajdonképpen visszataláltunk a gyökerekhez, hiszen bizánci források – így az eleinket részletesen leíró Bíborbanszületett Konstantin – türökként emlegetik a magyarokat. Soraikból szakadtunk hát ki, midőn homogén nemzetként beérkeztünk a Kárpát-medencébe, az itt talált, egyébként jelentéktelen népelemet elmagyarosítottuk, majd ősi hagyományaink szellemében felvettük a római vallást. Hiszen mint arra néhány sírban talált kereszt a bizonyosság – harcosaink zöme már a sztyeppéken megismerkedtek a kereszténységgel. Bangha Béla páter így írta le a jelenséget: „A magyar nemzeti génusznek a kereszténység által megtermékenyített szelleme duzzad a magyar államszervezetben.” Bangha elvtársa, Prohászka Ottokár püspök végezte el a nagy elméleti szintézist, a katolicizmus világnézeti alapján egyesítve az antiszemitizmust a kultúrnacionalizmussal, s e konglomerátumot hungarizmusnak nevezte el. „A nemzeti eszme, mint népcsaládi öntudat s bizalom érzete hatalmas kapcsolat s nagy tömörítő elv és erő a nemzetközi bomlasztó befolyásokkal szemben” – fogalmazott.

A nemzeti okkultizmus – mint semmilyen okkultizmus – nem létezhet médiumok nélkül, itt annak a szerepét a „karizmatikus” vezető tölti be, aki – ellentétben a demokratikus politikusoktól –, nem egyszerűen a választói voksok alapján, hanem „égi meghatalmazás” révén kapja a mandátumát. Ez a „többség meghatalmazás” vagy „megerősítés” természetesen a „hétköznapi”, különösen az ellenzéki politikusok fölé emeli őt – akiket hatalomvágy, ellenségképzés, notórius hazudozás, ideologizálás, túlfűtöttség, fontosságtudat, cinizmus, szadizmus, konstrukcióképzés, önkritikára való képtelenség jellemez –, amely képzetet hívei kritikátlanul átvesznek és képviselnek a folyamatos gyűlöletkeltés (értsd: gyűlöletellenességkeltés) során. Mármost a karizmatikus vezető, ha kellő eréllyel hangsúlyozza azt követői előtt, az „Ige” ereje által nem csupán a nemzetet tudja egyesíteni, hanem a Kárpát-medencét is. Szavai által a tizenhárommillióra zsugorodott összmagyarság még mindig tizenötmillióra rúg. Megvédi az országot mindazzal szemben, ami nyugati, kommunista, zsidó, (tehát liberális), az erős államot az – adója ellenében őt megillető szolgáltatásokat és politikai jogokat számon kérő – állampolgárral, a fővárost a vidékkel, a rezsicsökkentést az állam eladósodásával, az oktatást a kultúrával szemben.

Jól vette észre Sigmund Freud, hogy az okkultizmus világában semmi új nincs, hanem csak újjáélednek benne azok a jelek, csodák, jóslatok és szellemi jelenségek, amelyekről azon idők hagyományai és penészes fóliánsai tudósítanak bennünket, amikor a tudomány még gyermekcipőben járt, s amelyeket – mint a fékevesztett fantázia szüleményeit vagy mint szándékos csalásokat – régen elintézeteknek véltünk. Mégis hálával tartozunk az okkultistáknak, hiszen míg az egykori csodák megfigyelési körülményei hozzáférhetetlenek kivizsgálásunk számára, a jelen szemünk előtt lezajló varázslatairól már biztos ítéletet alkothatunk.

„Az okkultizmus szerint »több dolgok vannak földön és egen, mintsem bölcselmünk álmodni képes« – írja Freud a *Lélekelemzésben*. – Tekintve, hogy mi nem ragaszkodunk az iskola ezen szűkkeblűségéhez, hajlandók vagyunk elhinni mindent, amit számunkra hiteltérdemlő módon bebizonyítanak. Ugyanúgy szándékozunk eljárni e jelenségekkel, mint minden más tudományos anyaggal, elsősorban azt döntjük el, hogy valóban léteznek-e ilyen folyamatok és azután, de csakis azután, ha már semmi kétség sem fér tényleges létezésükhöz, fogunk hozzá magyarázatukhoz. Tagadhatatlan azonban, hogy már ezt az elhatározást is megnehezítik bizonyos nehézségek, melyek intellektuális, lélektani és történelmi természetűek.

Lássuk először is az intellektuális nehézségeket. Engedjék meg, hogy egészen durván és kézzelfoghatóan világítsam meg e kérdést. Tegyük fel, el kell döntenünk, hogy miből áll földgolyónk belseje. Tudvalevőleg erről semmi bizonyosat nem tudunk, csak gyanítjuk, hogy az izzó állapotban lévő fémekből áll. Ha már most valaki azt állítaná, hogy a földgolyó belseje szénsavval telített víz, tehát valami szódavízféle, bizonyára azt válaszoljuk, hogy ez nagyon valószínűtlen, ellenkezik minden elképzelésünkkel, nincs tekintettel azon ismereteinkre, melyek a fémhipotézis felállítására vezettek. Mindazonáltal egyáltalában nem elképzelhetetlen; ha valaki bizonyítékokat szolgáltatna a szódavíz-hipotézisre, minden vonakodás nélkül hajlandók volnánk azt felülvizsgálni.”

Országunkban egyre nő az értelmiség számaránya, amely öröndetes adat a műveltség növekedését jelzi. Hogyan lehetséges mégis, hogy a tudományosság körébe nem sorolható jelenségek széles teret nyerhetnek, így a nemzeti okkultizmus? A klinikai tapasztalatokkal felvértezett bécsi tanár figyelmét nem kerülné el a biztos érvelés – ha tetszik az értelmiségi magatartás – paradoxonja. Midőn az élet megkezdí szigorú fegyelmezésünket, egy bizonyos ellenállás merül fel bennünk a logikus gondolkodás kérlelhetetlenségével és egyhangúságával, valamint a valóságvizsgálat követelményeivel szemben. Az értelem ellenségünk lesz, amely sok örömlhetőségtől foszt meg bennünket. Szerezzük vissza az élveket hát, engedjünk az esztelenség és értelmetlenség csábításainak! Iskolásfiúként mulattasson bennünket a szavak elferdítése, szaktudósként figurázzuk ki kutatásainkat, siessünk előnyben részesíteni a sarlatánt a „tanult” orvossal szemben, bólintsunk megértően az okkult megállapításokra, élvezzük csak, ha meghamisítják az érzékelésünket, elaltatják a kritikánkat, és a hozzájárulásunkkal művelnek olyan dolgokat, amelyekkel a legkevésbé sem értünk egyet.

A nemzeti okkultizmus mint „gyógymód” feltételez egy médiumot, de szükséges hozzá egy a kúráját igénylő közönség is. Freuddal szólva: „Egy lélektani tömeg olyan egyének egyesüléséből keletkezik, akik ugyanazt a személyt vezeték be felettes énjükbe és ezen közösségük alapján egymással azonosították magukat. Ez természetesen csak olyan tömegekre érvényes, melyeknek egy vezérük van.”

Karinthy Frigyes: Rajongó ifjúság?

Öreg forradalmár dörmögése

Húszesztendős diákok közé vetődtem tegnap este, önképző szemináriumba, ahol elvi kérdésekről szoktak vitázni. Igen érdekes tárgy volt napirenden, az előadó nem kisebb kérdést fejtegetett, mint Páneurópa, illetve, ezen túl, az Európai Egyesült Államok problémáját, hogy miként kellene megcsinálni, s hol tart napjainkban ez a mozgalom. Izgatottan vártam a hozzászólásokat, ama régi, elveszett „fiatalemberrel való találkozás” hiú ábrándja mindig felkísért bennem, mikor különböző korú emberek között úgynevezett örök eszmék kerülnek szóba: különben is europista vagyok és még sok minden. Hát mondhatom – ne haragudjatok, gyerekek –, keveset épültem a vitán, pedig ugyan kitől tanuljon az ember, mestereink halála és elavulása után, ha nem a fiataloktól? A felszólaló süvölvények egytől egyig gúnyos szkepszissel intézték el az előadó lelkesedését – nagyon szép álmom és utópia az egységes Európa, legyintettek, de csak naiv rajongás képzelheti lehetségesnek. Hiszen minden jel éppen az ellenkezőjét mutatja, a nemzetek egyre élesebben válnak külön, a tömeget pedig nem a helyesebb és jobb állapotok vágya, s a hozzájuk vezető út felismerése kormányozza, hanem olyan gazdasági és társadalmi erők, melyekkel szemben, csakúgy, mint a fizika törvényeivel szemben, mit sem használ a belátás, hogy az egyén számára valami így lenne jobb, vagy úgy. Sűrűn szerepelt Marx bölcselete, s a történelmi anyagszerűség. Izgatottan, s némiképp megszeppenve fészkelődtem, csavargattam a nyakam, hogy talán mégis felugrik mögöttem *az a bizonyos* fiatalember, odacsap az asztalra, hogy dörgő hangon kiálthassa: „nem arról van szó, testvéreim, hogy lehetséges-e vagy nem lehetséges – arról van szó, hogy muszáj, mert mi ezt akarjuk, s ezennel alakuljunk át forradalmi bizottsággá, és intézzünk feliratot a Népszövetséghez!” A nagy változásokat kiharcoló forradalmakról legalábbis ilyen kép él bennem, még ma is – Petőfit és Desmoulins Camille-t, ha jól emlékszem, nem annyira aggasztotta, mint inkább feldühítette a fennálló rendnek az a minden időkben hirdetett felfogása, hogy a dolgok azért állanak úgy, ahogy állanak, mert nem állhatnak másképpen. Az ember azért ember, hogy visszafordítsa és megállítsa, ha kell, a Végzet kerekét – ez a vicc az Élettörvény, sőt a kegyetlen Mechanika világában is sikerült, egyszer-kétszer, a tudomány forradalma révén: éppen a Társadalomban ne sikerülne? Miért volna Marxnak igaza, s miért ne inkább Bergsonnak, aki a Teremtő Fejlődés elvét hirdette?

*

Utóbb, hazafelé bandukolva, kielemeztem és átértékeltem indulatomat. Csigavér! Petőfi és Desmoulins Camille nem igazi képviselői annak az örök forradalomnak, amire gondoltam, s amelynek társadalomban és tudományban és művészetben is csak egy *állandó* jelmondata van, minden állandóság tagadása, a klasszikus ige: *nunquam revertar*, soha vissza nem térni arra, amit már kipróbáltunk. És nem valódi forradalmár a görög rétorok pózában kérkedő Danton vagy a *szipasztika* hőse, az ifjú Spartacus éppoly kevésbé, mint ahogy a reneszánsz nagyjai nem voltak forradalmárok, bizonyos nemes értelemben *ellenforradalmárok* voltak ők, amikor visszakövetelték az ókor ragyogó kultúráját, amit a kereszténység forradalma elsöpört. A forradalom mégiscsak itt

bujkál valahol, ezekben a fanyalgó és óvatos szavakban, amiket most hallottam: s amit keveselltem, az nem a forradalmiság, hanem a *fiatalság*, éppen a fiatalság volt – a kettő nem ugyanaz, s hogy mennyire nem, soha jobban nem derülhetett ki, mint éppen a mai Európában.

*

Igazi forradalmár nem is lehet fiatalember. Két jelenséget téveszt össze a felületes impresszió: a fiatalsággal járó érzelmes rajongást s azt a fanatikus cselekvésvágyat, amivel a *már kibarcolt* elvi forradalom eredményeit átveszi az ifjúság. Magát a harcot, a forradalmat mindig higgadt, tárgyilagos, mondhatnám kiábrándult, koros emberek csinálják, vagy ha úgy tetszik: idézik elő. A felvilágosító és régi rendszereket porba döntő elméletek mögött, amiknek gyakorlati kipróbálása a forradalom, szakállas vagy ráncos fejek keltenek fel: Voltaire, Rousseau, Marx. De hiszen ez nagyon természetes. Eltekintve attól, hogy minél tovább élvezi a lelkes ember a fennálló rend gyönyöreit, annál több hibáját fedezi fel; az öregedő embernek kevesebb lévén hátra az életéből, kevesebb a vesztenivalója is, könnyebben vállal kockázatot. A forradalomhoz biztonság kell – a bátorsághoz pedig gyakorlat: ne tévesszük össze a rajongást és a bátorságot. Petőfi rajongó volt, az öreg, ravasz Bem apó volt az igazi szabadsághős – előbbi túlbecsülte a szabadságot, utóbbinak már nem imponált a zsarnokság, kiábrándult belőle. Ahhoz, hogy az ember forradalmár legyen, születni kell, ez kétségtelen – de a forradalmár születéséhez nem kilenc hónap kell, hanem negyven-ötven év.

*

Vesd össze Thomas Mann nemrég megjelent pásztorlevelét, a most diadalmaskodó hitlerizmus ellen, azzal a részegen tomboló lelkesedéssel, amivel a német ifjúság nagy része Hitler, a *személyhez kötött* hatalom (elavult szóval: zsarnokság) tipikus képviselőjéért rajong. Az egyik csupa okosság, logika, a fehéren izzó *értelem* heve; a másik csupa lobogás, füst és tűz, a képzelet lángja. Rajongani a zsarnokságért csak az ifjúság tud igazán, boldog és naiv színvakságban, amivel következetesen összetéveszti Krisztust és Barabbást. A pretoriánus gárda rendszerint ifjakkból áll, s a zsarnok védelmében – nem kényszerítve, mint a romantikusok hiszik, hanem meggyőződésből és tiszta hittel – legalább annyi ember esett el, mint amennyi vértanúja volt a zsarnokság elleni küzdelemnek. Így áll most Németországban – jelképes példa – egymással szemben a zsarnokság forradalma, lengő, szél rángatta lobogóján egy önérzetében konok és sértődött arc képmásával (nem vették észre? Olyan komor ez arc, mindig meg van sértődve, de miért?), a forradalom zsarnokságával, mely vörös kötésben egy Törvénykönyvet, az Elvont Elmélet művét tartja maga elé, mint Mózes az ő kőtábláit, ama Sión hegyén.

*

S közben – statisztikákban olvasom – ijesztően terjed Európában az influenza, a rák és az

öngyilkosság.

Az öngyilkosokat is meg kellene kérdezni, egy perccel a „pillanatnyi elmezavar” beállta előtt, hogy melyiket választják.

Karinthy Frigyes: Technokrácia? Theokrácia?

Hozzászólás Zilahy cikkéhez

Kedves Lajosom, csak úgy köszönés nélkül, ahogy szoktuk (a fölösleges köszöntetés elhagyása is egyike a kettőnk forradalmi újításainak), közlöm veled, hogy megkaptam a Pesti Napló múlt heti számában megszólítás nélkül hozzám intézett kedves magánleveled, a technokrácia című új világszemlélet tárgyában. Világszemléletről, sőt esetleg új világrend kigondolásáról lévén szó, természetesen tartom ezt az intim és diszkrét levélformát – az a néhány európai író, aki néha még valami lelki atavizmus folytán tűnődni szokott az életről és az ember dolgáról e világon, ahelyett hogy rábízna azt a dolgot a politikusokra, már régen családi magánügynek tekinti a gondolkodást, amit nem is illik, nem is tanácsos nyilvánosság előtt szellőztetni – egészen más volna persze, ha arról nyilatkoznánk, hogy legközelebbi darabunkban ki játssza a főszerepet, és mennyit kerestünk vele Bukarestben, tehát valószínűleg hová utazunk tavasszal, ha az a szerelmi izédolog sikerül, amit a *Daily Mail* is megírt – ez közügy, ez mehet, ez nyomdafesték alá való, ezt akár magunk kopoghatjuk le a szedőgépen, olyan biztos, hogy érdekli a közönséget.

*

Néha azért jólesik, hagyni fenébe az öreganyánk térdkalácsára vonatkozó közügyeket és félreülni, eldiskurálni, világ sorsáról, soráról, kettesben.

Nagyon érdekes, amit a technokráciáról mesélsz. Emlékezel, jó néhány évvel ezelőtt beszélgettünk efféleről. Már akkor ezt a folyamatot, amit most ez a Howard Scott adatokkal igazolt rendszerbe foglal, így kereszteltem el: a Tőke öngyilkossága, öngyilkos Kapitalizmus. A technika fejlődéséről volt szó, s magam, mint ennek a fejlődésnek szinte egzaltált rajongója, elkeseredve, kézzel-lábbal magyaráztam neked, hogy a világ feje tetejére állt, tehát okvetlenül fel fog fordulni: az a lehetetlen helyzet alakult ki, hogy a Tőkehatalom, miután a technika fejlődése trónra emelte, most kénytelen útjába állani ennek a fejlődésnek, eltorlaszolni forrásait, amivel persze a tulajdon bukását készíti elő, s ettől nem azért rettegek, mintha sajnálnám szegényt, de attól tartok, hogy a szörnyű, óriásira nőtt test puffadt holttetemének eltakarítása megint

évtizedeket vesz majd igénybe – sose látjuk meg, kortársak, a Kánaánt, amit Feltaláló Istenember, az Értelem géniusza, már-már lehozott a Földre.

*

Egy csomó példát idéztem már akkor, hasonlókat a csodaborotvához (te! remek találmány lehet, a nyálom csorgott, ahogy leírtad) és a ramie-hez, a hipergyapjúhoz. Meggyőződésem, hogy például a filmtechnikában a mai gépekre és felszerelésekre óriási pénzekkel berendezkedett kartellek és gyárak akadályozzák meg magának a *találmánynak* természetes fejlődését – már régen meg kellene lennie a tökéletesen színes és plasztikus *eleven tükkörnek*, de a túlangazsált tőke vissza akarja kapni befektetését és annak kamatait, s azért nem engedi érvényesülni a laboratóriumot. Tegnap egy barátomnál már láttam az *örökégő gyufát* is, Berlinben csente valahol, egyelőre nem kerülhet forgalomba, előbb ki kell fizetni Kreuger úr adósságát, el kell fogyasztani Irinyi mesternek rettenetes tömegben gyártott elavult, rossz találmányát. Beszélgetésünk óta a Tőke és a Fejlődés harca kiterjedt az egész frontra, s most már komolyan fenyegeti a világot, hogy tulajdon zsírjába fullassza – példátlan eset a világtörténelemben? Rakétarepülőőről fantáziál a naiv szobatudós, és közben egymás után kénytelen leállítani üzemét a legtöbb közönséges repülőjárat, mert nincs utasa, aki a viteldíjat megfizesse – a rádiószikra egy másodperc alatt nyolcszor kerüli meg a földgolyót, és én minap a Népligetben egy tizenkét éves, egészséges kisfiút találtam, aki Budapesten született, itt élt, és még soha nem volt Budán, és nem látta a Dunát.

*

Példátlan eset a világtörténelemben – éhező milliók és túlszűfolt raktárak ugyanakkor, mikor a közlekedés győzelmes forradalma lehetővé tenné a javak tökéletes szétosztását. Példátlan eset, s van valami igazság a Howard Scott ítéletében: ez a különleges helyzet, amit először tapasztal az emberiség, ez az új, eddig ismeretlen betegség, *a tápláló és szétosztó szervek hipertrófiája*, szemben a sejtek sorvadásával, az új diagnózison túlmenően újfajta gyógyeljárást, legalább is új gyógyelméletet követel: az ortodox szocializmusban sok a hegeli, filozofikus dialektika és kevés a gyakorlati emberismeretből, az *ember természetéből* kiinduló lélektan. Új terápiát, annál is inkább, mert az elavult hidegvíz-kúrával szemben máris jelentkezik a másik véglet – kuruzslás, ráolvasás, homeopátia, középkori ördögűzés: le kell rombolni a gépeket, ők az okai minden bajnak, ők ölnek meg bennünket, istentelen találmányok, boszorkánypraktika, a sátán kísértése, vissza a természethez, kézművességhez! Mintha ezek a gépek és szerkezetek nem az ember testének és lelkének testéből és lelkéből lelkedzett *kivetítése* volnának, vágyainak és legnemesebb álmainak valóra váltott, megszült, önmagához hasonló gyermekei, kikbe lelkét tehetne – mintha *kívülről* zúdította volna rá valami balvégzet – csak azért, mert egymással marakodva, nem tudunk bánni tulajdon magzatunkkal, pusztítsuk el őt!

Ostobaság!

*

De hát mi a teendő?

Olyan egyszerűnek látszik. Mint minden teendő, minden cselekvés sémája: *látni*, észrevenni (persze jól) a tényleges állapotokat, szételemezni okait, aztán az *okokból* kiindulva okosan összeállítani megint, de most már úgy, hogy a célnak, mindenki boldogulásának megfeleljen. Új törvényeket, új alkotmányt tervezni, az új követelményekhez illőt, szolid, megbízható anyagból, hogy legalább addig tartson, míg azok a viszonylatok, amikre vonatkozik.

De ki csinálja meg ezt az új alkotmányt?

Ez is milyen nyilvánvaló, nemde? Olyan elmék, amelyek *látni is tudják* azt, ami van s *elképzelni* is azt, ami nincs, de lehetne.

Úgynevezett szellemi lények. Gondolkodók, tudósok, költők, a szellem arisztokratái.

Akár mi ketten is, Lajoskám.

*

Mit nevetsz, Lajoskám?

Jó vicc, mi?

*

Jó vicc, hát persze. Éppen mi, többé-kevésbé sikeres skriblerek, mikor itt van a Népszövetség, a Nemzetközi Konferencia, a Gazdasági szövetség, az Árellenőrző Világkongresszus, a Bolsevizmus elleni Kultúrkartell, a Páneurópai Bizottság, a Nemzeti Erők Fokozását Előkészítő Nemzetközi Liga, a Világbéket Leszerelő Államközi Tanács és mindezekon kívül, minden országban, külön és együttvéve, a Fennálló Rendet Biztosító Alkotmánytervező Államhatalom.

Bele is lehetne nyugodni, Lajoskám, hogy ennek elvetettük a gondját, ha nem viszketne az emberben valami rémes gyanú – vajon a szellemi életben nem ugyanazt a fejlődésakasztó tendenciát kénytelen követni a haldokló Tőkehatalom, amit a technikában? Visszatartani a jobbat, megfelelőbbet, mert előbb a régin kell „megtalálni a számítást”, behajtani a kamatot.

Belátás, megismerés, lelkes hit és szándék, *a szellem papjainak uralma*, platóni *theokrácia* – ti talán meg tudátok csinálni a technokrácia paradicsomát. De ki hallgat rátok?

Theokrácia – technokrácia.

Homousion – homoiusion.

Adjuk fel, Lajoskám, azt a két betűt.

*

Beszéljünk közügyekről. Hogy van a kisfiad?

Nándi Mihály: Gulyás

Kevesen tudják, hogy a „gulyást” nem Paul Lendvai, hanem Nyikita Hruscsov szellemeskedése indította világ-, de legalábbis európai karrierjére. Egészen pontosan a „gulyáspolitiká” kifejezéssel reagált Kádár Jánosnak az MSZMP VIII. pártkongresszusán elmondott szavaira: „A szocializmus létre fogja hozni végső és teljes felsőbbrendűségét a kapitalizmus felett azáltal, hogy magasabb munkatermelékenységet és nagyobb árubőiséget kínál.” Nagy szavak tehát már 1962-ben is elhangzottak, amint a „gulyás” is továbbrotyogott az ötvenhatos – hazáját elhagyó – magyarság feje bográcsában. Hruscsov talán maga is limitált piacgazdasági szisztémákat akart bevezetni a Szovjetunióban, amelyek kísérleti laboratóriumául szolgált Magyarország.

De ez a gulyás egyfajta nemzetkarakterológiai telitalálat, hiszen a nóta is úgy szól:

Úgy szép az élet,
Ha semmi se zavarja
S van még a hordóba’
Száz liter kadarka.

Helyzetünkre átfordítva:

Úgy szép az élet,
Ha mindenki kavarja
Kondérban gulyását
S bőven van sódarja.

Vagyis úgy szép az élet, ha füttyülünk mindenkire, csak teli bendővel hájasodhassunk. (Nem felejthetem el azt a képet, amelyen egy vidéki katonatársunk a látogatás után fekszik az ágyon, hatalmasan domborodó hasán vizes törülközővel, és még küzd egy rántott csirkecombal.) A mai politikai szlogenben a gulyásból – micsoda lesüllyedés – rezi lett, de a lényeg nem változott.

Sem XX. századspecialista történészeink, sem a szocialista rendszer(telensége)t jobbnál jobban leíró közgazdászaink nem említik, hogy a „népgazdaság” helyrebillenthetetlen egyensúlyzavarát az a szovjet gesztus okozta, amellyel – majd húsz évvel a hruscsovi-kádári

optimizmus után – a hazánknak előirányzott éves kőolajmennyiség egyötödét Lengyelországba irányították, és a kieső mennyiséget csak világpiaci áron, dollárért tudtuk beszerezni Líbiából. Az energia Damoklész-kardja az olajválság óta az emberiség feje felett lebeg – nem kell odanézni: Horvátországban, ha valaki beszalad egy üzletbe, közben járva hagyja autója motorját, Magyarországon sokan keveslik a hivalkodáshoz az egyliteres, kisfogyasztású modelleket, hiába száznegyven lóerő a teljesítményük.

Szóval, a nemzeti rezsicsökkentés kormánya szerint nem engedhetjük meg, hogy az orosz–ukrán háború költségeit – amiből ki kell maradnunk – a magyar emberekkel fiztessék meg. Jut is eszembe az egykori szomszédasszony, aki így invitált: „gyere át cseresznyét szedni, ne rohadjon a fán”. És Magyarorszáig érződik az Európai Unió politikusainak izzadságszaga, akik azon ókumlálnak, miképp segítsenek Ukrajnán úgy, hogy ne rójanak terhet Európa polgáira. Nem lehet úgy segíteni. Nem jótétemény, ha a már rothadásnak indult gyümölcsöt kínáljuk fel. Fáradtságot költséget és időt nem kímélni, az a segítség. *Különösen akkor, ha emberek ezrei halnak meg és milliók válnak földönfutóvá...*

A lengyel válsággal összefüggő energetikai és egyensúlyzavaraink kapcsán annak idején kamasz fejembe ötlött, vajon nem lehetne-e pillanatok alatt rendbe hozni a költségvetést, ha, mondjuk, egy-vagy két hétre leállna az országban az energiaszolgáltatás, vagy a dolgozók nem vennék fel a fizetésüket. *Különösen akkor, ha emberek ezrei halnak meg és milliók válnak földönfutóvá*, és csak a teljes olaj- és gázembargóval lehetne térdre kényszeríteni az agresszort, egy percig sem kellene gondolkodni a lépés megtételén. Azt kellene kommunikálni, milyen nagyszerű segíteni másokon (ha tetszik, végre megvalósítani az emberiség nagy eszméit), és hány hét lesz a kényszerállapot. El sem tudjuk képzelni ezt a helyzetet. Pedig bekövetkezett már ilyesmi.

Úgy nyolcvan éve, amikor a magyar és német „testvérek” működése következtében odalett országunk lakosságának egytizede és nemzeti össztermékünknek legalább a fele, (ennek nem csekély része egyenesen a német bombakárosultak részére küldött segélyként úszott fel az akkor még hidaktól ékes Dunán), harácsolt, gyilkolt, akinek csak egy kis hatalom is jutott, a főváros nagy bérházainak lakói pedig maroknyi óvóhelyekre zsúfolódva gyertyafénynél imádkoztak a túlélésért. Sajnos a kortanúk közül mind kevesebben vannak velünk, de nagy íróink megörökítették a világborzalmat, így Örkény István *Egyperces novellák* című kötetében:

„Szíveskedjék terpeszállásba állni, mélyen előrehajolni, s ebben a pozitúrában maradva, a két lába közt hátratekinteni. Köszönöm.

Most nézzünk körül, adjunk számot a látottakról.

Íme, a világ fejtetőre állt.”

Analóg helyzet? Fejünk tetején állunk a marketingpolitikusainkkal együtt, akik csupán a népszerűség torzítólencséjén át képesek szemlélni a dolgokat, és reménykedünk abban, hogy más házába csapjon a V-2? Nem teljesen. A bogrács mindhárom lába stabilan a földbe szúrva, s mi fejjel lefelé is nyugodtan kevergetjük a gulyást.

Ballai László: Félreértelmezhetetlen patthelyzet

Országunk szélsőjobboldali hangadói azzal a nézettel táplálják – a táplálásra egyébként nem igen szoruló – magyar antiszemitizmust, hogy a zsidók vesztegették el a történelmi Magyarországot, mert Linder Béla feloszlatta a hadsereget, ahelyett, hogy a románok ellen fordult volna...

„A magyar nemzeti fejlődés folyamata bizonyos fáziskéséssel ugyan, de egybeesett a Magyarország területén élő különböző népek (horvátok, szerbek, románok szlovákok stb.) nemzeti mozgalmainak éledésével – írja Raffai Ernő a *Trianon titkai* c. művében. – Az 1848-as forradalom és az 1867-es kiegyezés eseményeiben formálódó magyar nemzetállam a kor színvonala fölött biztosította a lehetőségeket a területén élő más népek nemzeti mozgalmi számára. A nemzetiségi kérdésben a magyar politikát egyfelől a nemzetiségi törvényekben megnyilvánuló engedékenységgel jellemezte, mely ugyanakkor nem párosult a magyar nemzeti érdekek következetes védelmével, másfelől a félelem a nemzetiségi mozgalmaktól, mely ugyanakkor lebecsülte az ezekben rejlő elszakadási törekvések veszélyét. A magyar nemzetiségi politika nem tartott lépést a nemzetiségi mozgalmak fejlődésével. Amivel ugyanis 1848-ban vagy 1868-ban még megelégedtek a magyarországi nemzetiségek, az már nem bizonyult elégségesnek a századfordulóra. Egyre többen követelték közülük a kulturális jogok biztosításán túl a kollektív politikai szabadságot is. Különösen a román nemzeti mozgalom, a román irredenta követelte egyre erőteljesebben a mindenütt lakó románok egy államban való egyesítését, ami Erdélynek Romániához való csatolását is jelentette.”

Nem kevésbé súlyos fenyegetést jelentett Szerbia, amely az 1912–1913-as Balkán-háborúból jelentős területi nyereséggel került ki, és kipróbált hadsereggel rendelkezett. Nikola Pašić szerb miniszterelnök ki is jelentette: „Az első menetet megnyertük, s most a másodikra kell készülnünk, Ausztria ellen.”

Vagyis, a szomszédos állam, az Osztrák-Magyar Monarchia ellen. Nemzetközi jogi értelemben szuverén Magyarország ugyanis nem létezett. Kossuth Lajos mélységesen elítélte a kiegyezést, azt, hogy lemondunk önálló hadseregünkről, pénzügyeink, diplomáciánk önálló intézéséről, lemondunk azokról a jegyekről, amelyek egy országnak önálló állami típust adnak. Helyesen látta, hogy a kiegyezést végrehajtó vezető rétegek mennyire nem azonosak a nemzet egészével, s milyen kevésbé képviselik a népet, egyszersmind sem az országgyűlés, sem a nép nem kapott semmiféle biztosítékot az osztrák hatalommal szemben. A kialakult helyzetben nem látott reményt a nemzetiségi kérdés megnyugtató megoldására sem. Rámutatott arra, hogy a Habsburg birodalom egy halálra ítélt alakulat, amelyet az eljövendő háború szét fog bomlasztani, s e szétbomlásnál mi magyarok nem önálló tényezőként jelenünk meg majd, akikkel számolni kell, hanem mint préda, amellyel a győztesek rendelkeznek.

1918 október 28-án kikiáltották a Csehszlovák Köztársaságot, egy napra rá a Szerb-Horvát-Szlovén királyságot (amelyhez november 1-én Bosznia-Hercegovina is csatlakozott). Október 31-én Magyarországon forradalom tört ki, ugyanezen a napon adta át IV. Károly utasítására Horthy Miklós a Monarchia flottáját a jugoszláv hatóságoknak. Az a középkori politikai alakulat, amelyet az uralkodó személye tartott össze, és amely ellen Pašić háborút hirdetett, kártyavárként omlott

össze, új államok szerveződtek a helyén és a *történelmi* Magyarország helyén.

Mármost Linder hadügyminiszter egyik fő feladata, amelynek végrehajtásában szinte az egész kormány és a Nemzeti Tanács részt vett, a rendteremtés volt. A frontról már parancs nélkül hazaözönlő katonák részegen fosztogattak, gyilkoltak, elűzték a csendőrséget, a jegyzőket és a közigazgatás más tisztviselőit. Így amennyiben Linder hatáskörébe tudott vonni néhány fegyelmezhető alakulatot, azokat a sietve megszervezett Nemzetőrségbe osztották be. Ilyen körülmények közepette került sor 1918. nov. 2-án elhíresült szavaira: „Soha többé katonát nem akarok látni!”, illetve: „Esküdjének meg arra, hogy gyermekeiket olyan szellemben fogják nevelni, hogy ezentúl minden háborúnak a lehetősége ki legyen zárva.” E gondolatok értelmezéséhez ne a pusztító háború után természetesen eluralkodó pacifizmus nemzetközi politikai hangjait idézzük, hanem Karinthy Frigyest:

„KATONA [...] A Mannlicher fegyvernek egyik alkatrésze, mely arra szolgál, hogy a fegyver ravaszát (züngel) a kellő percben meghúzza, miáltal a fegyver elsül. E célra három, húsos, ujszerű képződmény szolgál, mely a fegyver ravaszára rásimul, és arra nyomást gyakorol. A K.-t az állam állíttatja elő háziparszerűleg, megfelelő és hozzáértő iparosok, az ún. anyák által, melyeknek ipara az állam felügyelete alatt állandó üzemben van. A K.-t szállító üzem teljesítményére először Deák Ferenc tett javaslatot, melynek értelmében az állami anyák évenként, szigorúbban háromnegyed évenként egy K.-t tartoznak szállítani; a legújabb követelmények szerint ezt a teljesítményt az állam fokozni kívánja (vö. létszámemelés). Tervbe vették egy pályázat hirdetését, mely vagy nagyobb teljesítményű anyák előállítására, vagy az anyatermelő intézmények fokozottabb kihasználására vonatkozzék.” (Karinthy Frigyes: *Együgyű lexikon*)

Ugyancsak november 2-án kelt a Román Nemzeti Tanács elnökének levele Károlyi Mihályhoz, nem mint magyar miniszterelnökhöz, hanem mint a Magyar Nemzeti Tanács miniszterelnökének címezve Erdély, a Partium és a Bánság kormányzatának átadását követelve.

De adjuk vissza a szót Raffaynak: „Illusztrációként álljon itt egy idézet Orlohovszky Elemér cs. kir. kamarás Károlyi Mihályhoz 1918. október 27-én, a forradalom győzelme előtt néhány nappal Temesvárott kelt leveléből: »Uram! Mi bízunk Önben és pártjában, ökölbe szorított kezekkel kísérvük figyelemmel, mi történik az országházban, de már annyit megírhatok Önnek, hogy nagy bajok lesznek rövidesen, ha azonnal nem mond le a kormány. [Éppenséggel nem volt kormány, mert Wekerle Sándor október 23-án lemondott, Hadik Jánost pedig majd 29-én nevezi ki József főherceg – a szerk.] E vidéken szerbek, románok szervezkednek, legsötétebb tervük van készülőben, vegyék kérem ki a kormány kezéből a hatalmat és tegyenek valamit.« Károlyi Mihály valóban több úton is próbálkozik, hogy tegyen valamit, s a diplomácia, majd ennek eredménytelensége után, a fegyveres honvédelem eszközeivel megőrizze Magyarország egységét és önállóságát.”

Mindenesetre Linder valóban alkalmatlannak bizonyult a tárca vitelére, ezt maga is belátta, és november 9-én lemondott, amit a kormány elfogadott és helyére az alkalmasabb Bartha Albert vezérkari alezredest nevezték ki. Közben Románia ultimátumban követelte Mackensentől, hogy csapataival együtt hagyja el az országot. A következő nap pedig – miután az antant-hadsereg átkelt a Dunán – a román király proklamációban adott parancsot hadseregének, hogy indítson támadást a központi hatalmak ellen, súlyosan megszegve ezzel a nemzetközi jogot, hiszen a Monarchia már november 3-ikán letette a fegyvert.

November 10-én tehát sem Linder Béla nem volt hadügyminiszter, sem hadsereg nem létezett, sem az az állam, amelynek a nevében megkötötték a fegyverszünetet, és amelyhez egy héttel korábban még a hadügyek tartoztak. A magyarországi nemzetiségek az önrendelkezés, de legalábbis a területi elszakadás útjára léptek. Csak a káosz volt valóságos, és a nemzetközi jog értelmében kialakult patthelyzet. Kossuth Lajos kasszandrai jóslata beteljesedvén a Károlyi-kormány (és semmilyen későbbi magyar kormány a Hitlerrel való lepaktálásig) nem lehetett érdemi befolyása az antant és szövetségesei intézkedéseire.

Lukáts János: Balassagyarmat, a legbátrabb magyar város

„*Ipoly füzei, karcsú, szép füzek ...*” – ringatom magamat Szabó Lőrinc verssoraival. A költő itt töltötte gyermekéveit, barangolt a füzek alatt, korcsolyázott telente a befagyott folyón, vagy csak csodálta az Ipolyt, ezt a mozdulatlan örökmozgót. Az Ipoly a várost észak felől karolja, a vasút délről keríti.

Gyarmaton kellemes utca vezet a városközpontba. Szép fasor, rajta csinos polgárházak. Nem ez a város főutcája, ez „csak” a kedvenc útvonal.

Balassa és Gyarmat... Gyarmat a honfoglaló magyar törzsek egyike, az itt lakók ezt a nevet önállóan is használják a város megnevezésére. A Balassák voltak a környék kegyurai, nyugtalan vérű család, hol Csák Máté, hol Róbert Károly pártján álltak. Volt Balassa, aki a rozgonyi csatában esett el, volt, aki Mohácsnál, Bálint Esztergom alatt. Aztán a Balassák járták ki, hogy Gyarmat városa Hont megyéből Nógrádba kerüljön, és annak székhelyévé váljék. Gyarmat ma is Nógrád megye, bár azóta sok víz lefutott az Ipolyon.

A város kereskedőút mentén fekszik, Zólyom és Lengyelország, Nyitra és Németország felé. Vára volt ugyan, de nem jelentős, állítólag az Ipoly egyik kanyarulatát vágták át, az így keletkezett szigetre épült. A száztíz török év alatt hatszor cserélt gazdát a vár, a város, végül már csak harminchét házat számláltak benne. A napóleoni háború távol folyt ugyan, mégis jól jövedelmezett Gyarmatnak: 1828-ra az ország huszonegyedik leggazdagabb városa lett, rácok, zsidók lakták. Idővel a rácok elszivárogtak, a szerb templom szerényen húzódik meg egy mellékutcában. A zsidókat 1944-ben elhurcolták, a templomukat felrobbantották.

Az út az állomásról szembehalad a megyeházával. A volt megyeházával. Balassagyarmatot a történelem többször is sarokba állította. Az első világháború végével elveszítette megyéjének közel a felét, az Ipolyon túli területeket, 1950-ben pedig a megyeszékhelyi rangot. A gyarmati megyeháza impozáns épület, a reformkor lendületében épült, manapság is hivatalok vannak benne. Madách Imre hat éven át volt tisztviselő itt, Mikszáth – egy nemzedékkel később – három éven át. Madách szobra a közeli park középpontjában, a karszékben ülő férfialak fölemelt jobbjaival igazságot oszt, lehet Madách is, de lehet maga Isten úr is! Mikszáth mellszobra az

épület előtt – a széles, palóc fő a lekonyuló bajusszal olyan keveset árul el a nagyszerű lélekből, a felvidéki-nógrádi világ legnagyobb megéneklőjéből. Hány Mikszáth novella játszódott ebben a vastag falú, ódon épületben, hány pör és bűnügy folyt, hány végrendelet és fiskálisirat kelt itt, amely bevonult a literatúrába! Az úton mintha Bede Anna közeledne, hogy tartozását lerója a tekintetes bíróságnak, vagy Vrana, a hallgató tót legény, az elfelejtett rab. A megyeháza udvarán egy hatszögletű, ötemeletes épület (bár inkább mintha kör alakú volna!), harmonikus, klasszicista stílusú. Kísérőm figyelmeztet: csak kívülről szemlélhető. Még szerencse! A műemlékké nyilvánított börtön falai – mondják – három méter vastagok, itt nincs levelezés kopogtatással. Egyetlen kijárata van, de – ezt is mondják – Sisa Pista mégis megszökött. Sisa Pista betyár volt, emlékét az Ipoly partján csárda őrzi. A börtönt – innen, kívülről – szabad fényképezni.

A megyeházával szemközt különös szobor, amely különös eseményre emlékeztet. 1919 januárjában a cseh légiósok betörték Balassagyarmatra, a demarkációs vonal helyett (amely az Ipoly folyó volt) a vasútvonalat akarták elfoglalni. Mivel a vasútvonal a várostól délre húzódik, egész Gyarmat csehszlovák fennhatóság alá került volna. A kevésszámú magyar katonaság mellé álltak a vasutasok és a város polgárai is. Január 29-én utcai harcokban kiverték a támadókat, vissza az Ipolyon túlra. E nap emlékére kapta Balassagyarmat a Civitas Fortissima címet, a Legbátrabb Város elnevezést 2005-ben (meglehetősen késéssel!) a magyar országgyűlés is törvénybe iktatta. A katonai egység parancsnoka Víz Zsigmond százados volt, emlékét utca őrzi Gyarmaton. Az eseményre turulmadaras márvány tábla emlékeztetett évtizedeken át. 1945 után a táblát leszerelték, a szöveget átírták, a tábla *megfordítva* (immár turulmadár nélkül) került vissza a falra. 1992-ben (negyvenöt év után!) mutatta ismét eredeti arcát Gyarmat népe felé a tábla, rajta a visszatért turullal és „a csehek kiverésére” emlékeztető szöveggel. A szobor a főtéren méltó a Civitas Fortissima névhez: Párkányi Raab Péter alkotása. Kettétört antik oszlop tetején jelképes nőalak magasra emelt dárdáját a rá támadó fenevadba döfi. Kiméra, sárkány, medve? – már a hátán fekszik. Szárnyak, hatalmas karmok és fogak – bitang egy bestia.

A főutca sarkán a katolikus templom, benne – mondják – Maulbertsch-kép, kettő, és Szent Felicián csontereklýje. A felújított templom csak rácsos üvegen át látható. Miért zárják be a magyarországi templomok legtöbbször? Olyan kevés embernek támad kedve, és van ideje, hogy belépjen a templomba, és megállítsa az időt, ha csak egy fohász perceire is – miért kell az ajtó előtt, kizárva és feszengve tennie? Nemcsak Gyarmaton, dehogyan! Sejtí a kérdező, hogy a bünszövetkezetek a templomokat is szemmel tartják, megvédeni őket másképp hogyan is lehetne. A templom oldalfalán, bronzkeretes körablakban Mindszenty bíboros alakja, kitárt kezével mintha gyűjtené a híveket, vagy áldását osztja?

A Templom utca már évtizedek óta Szabó Lőrinc nevét viseli. A költő mozdonyvezető édesapját 1905 és 1908 között Gyarmatra vezényelte a vasút. A gyermek itt eszmélt a világra, városra és folyóra, a piac zsivajára, a kert csendjére, az első könyvek örömeire. Fél század múltán, *Tücsökzene* című önéletrajzi versgyűjteményében negyvennél több verssel tiszteli meg Balassagyarmatot.

Ott megyek le az Ipolyhoz, ahol Lencike és barátai is járogattak, némelykor a szülők tilalma ellenére. Az Ipoly szeszélyes víz, „*csupa örvény: sikoltasz, s már sodor!*” – emlékezik a költővé vált gyermek. Az Ipoly ma is sodor, ma is örvénylik, pedig... Ez az Ipoly már nem az az Ipoly, ezek a fűzek sem azok...! A folyót jó három évtizede új mederbe terelték. Ásott, egyenes mederbe, amelyben lefutott a víz, ki nem öntött, a fűzek pedig ugyanúgy körülnöttek, mint a régi Ipolyt.

Csak hát a határ, az országos, az most északabbra került, néhol akár húsz-ötven méterrel is! Két parlament tárgyalta a határfolyó ügyét, végül egy homokbányaért cserébe új Ipolyt tudhatott magáénak Balassagyarmat. A város szélén a híd, a híd előtt, a körforgalom parkjának közepén Nepomuki János őrök, hogy rend legyen vízen és határon.

Balassagyarmat az emléktáblák városa, nyolcvannégy emléktábláján ország és város sorsa ugyancsak megmutatkozik. Emléktábla díszíti a templomok belső és külső falát, a volt megyeháza homlokzatát és oldalát, hírességek szülőházát és a szülőház helyén emelt épületet. A rendőrség, a posta, a vasút hivatalos helyiségeit, de még az elmeógyógyintézetet (a pszichiátriai épület előcsarnokát) is. Továbbá az iskolákat (amelyek szép számmal találhatók Gyarmaton), a parkokat, az éttermeket és a temetőket. A költőknek mintha könnyebben „osztogatnák” az emléktáblát (talán az utókor lelkiismerete munkálkodik ilyenkor serényebben?), Balassi, Petőfi, Madách, Mikszáth, Komjáthy Jenő, a XX. századiak közül Szabó Lőrinc emlékét őrzi – talán nem csak egy-egy mésző- vagy márványlap. A szécsényi születésű Komjáthy Jenő két évig tanított Gyarmaton, a polgári iskolában. Gyarmaton ma mintha kezdenék fölfedezni valódi értékét. De tábla emlékeztet Ferenc József császár és király gyarmati látogatására, sőt Horthy kormányzó neve is szerepel az egyik márványlapon. Emléktábla készült az Aszód-Balassagyarmat-Losonc vasútvonal megépülésére – amelyet a történelem aztán csúfosan megnyirbált. Az 1850-es években két különös vendég töltötte éveit a városban, bár a Monarchia viszonyai között ez talán nem is volt olyan különös. Bozena Nemcova cseh író nő néhány gyarmati évről *Balassagyarmat, egy magyar kisváros* című könyvében számol be. Megállapítja: „Magyarországon úgy ismerik Balassagyarmatot, hogy Debrecen után az ország legsárossabb városa”. Jankó Král szlovák költő pedig 1849 és 1854 között ugyanazon a megyeházán dolgozott, ahol korábban Madách, akár ismerhette is. Vajon mit érthetett meg e két szláv ajkú Monarchia-lakos az 1849 utáni magyar világból? Tábla hirdeti a zeneszerző Rózsavölgyi Márk és a nőnevelő Veres Pálné emlékét. És még valakiét: 1919 tavaszán Tormay Cecile író nő „süketnéma menekültnek” álcázta magát, miközben ismerősök bujtatták, jó messze a fővárostól. Ő Gyarmaton a *Bujdosó könyvet* vetette papírra.

Két fő útvonal találkozásában épült a Szent-Györgyi Albert Iskola és a Madách Imre Városi Könyvtár. Azonos építész akarat hozta létre a két mértéktartóan modern épületet. Az iskolát övező kertben a névadó bronz mellszobrát találjuk. És a könyvtárat kulturális központtá is tették: tárgyaló- és konferenciatermet alakítottak ki benne, nagyvonalú lépcsősor és emeleti szabadter oldja az épület zártságát. Pálmákkal és babérfákkal.

Mintha a hajdani oligarchák megszelídült utóda tért volna vissza, Balassi Bálint újdonszerű szobra áll az iskola bejáratánál. Nincs elkerítve, nem emeli magasra talpazat, kézzel megérinthető a ruhája, akár még a bajusza is. Bálint sovány, és hetyke tartással emeli a papírlapot, amelyről versét olvassa. Nem kényúr, nem végvári vitéz – örökifjú költő, kihajtott gallérral. Ágrólszakadt magyar értelmiségi az elő-időkből. A nagyszünetben kamasz fiúk és formásodó bakfislányok zívajogják körül, Bálint köztük bizonyosan jól érzi magát.

Kísérőm kalauzol vissza, a múzeum felé. A város büszkesége ez az épület. Szép körülötte a Palóc liget, évszázados fák, sétautak, méltó háttér és kellő távlatot nyújtanak a múzeumnak. Erzsébet liget volt a neve, amikor a város adományozta, azzal a kikötéssel tette, hogy soha nem szabad bekeríteni – nemes elv minden közintézménynek. Nagy Iván, a kiváló történész és heraldikus, a nemes magyar családok eredetének és rokonsági szövevényének bűvárlója pénzzé tette vagyonát, horpácsi birtokát, hogy megalakulhasson a Nógrádvármegyei Múzeum. Lelkesülés

nélkül nincs múzeum (más sem), de csak lelkesedéssel is nehezen és sokára. A lelkesedés eredménye az ajándékozás, csak hát az ajándék nem mindig azonos a tudatos és szisztematikus gyűjtőmunkával. (Az egyik lelkes gyarmati támogató egy vagon kitömött rókát ajándékozott a Múzeumnak, a Múzeum továbbajándékozta a vármegyeháznak, akik aztán pénzre váltották a sajátos dísz tárgyakat.) A régészeti leletanyag nagyrészt bronzkori és avar kori temetőkből került elő, a természettudományos állomány alapja egy negyvenezer darabos rovar- és lepkegyűjtemény volt. Újabban a vallási népi hagyományok gyűjtése hozott szép eredményeket. A Mária-babáknak és Jézuska-figuráknak egész ruhatára gyűlt össze a palóc települések templomaiban, innen pedig idővel sikerült a múzeum részére megszerezni. Évszakonként, ünnepenként változnak a ruhácskák, a népi öltözködési hagyomány és a hitvilág sajátos módon keveredik e naivan bájos gyűjteményekben. És a káponkák! Kápolnácskát jelent a szó, hordozható, kisebb szentélyeket, amelyeket búcsú alkalmával hordoz magával egy-egy falu vallásos közössége. A község viseletéből, gazdagságából, a felhasznált anyagokból, az ábrázolt állatalakokból, de még a kifestés módjából is leolvasható a búcsújárók vallási és tárgyi világa. Azért vannak furcsa dolgok is... Az egyik káponkán Szűz Mária különös őrizőt kapott: egy olyan sárkányalakot, amelyiknek szabályos disznópofája van. A figura neve pedig: sártány – remek szó, és bizonyosan remek védelmező élőlény! A Múzeumot Gyarmaton mindenki a magáénak érzi. Felzaklató és megvidámító jelenetek – volt ma bőségesen mindenből. És mennyi mindent csak hírből hallottunk! Majd legközelebb, jövünk még Gyarmatra...!

Visz a vonat, már elfelé, a távolból még bebólogatnak a búcsúzó Ipoly parti fák. Agyamban mormolni kezdik magukat a verssorok: *„Nyáron zöld bánat, ősszel halk tüzek, szeretlek, csöndes szomorúfüzek...”*

Dull Ernő: A tizenkét pont

Orbán Viktor újrávalasztatott miniszterelnök a CPAC Hungary konferencián büszkén beszélt arról, hogy 2002-ben, választási veresége után – ahelyett, hogy a demokrácia etikai szabályai szerint lemondott volna a pártvezetéséről – nem törődött bele a helyzetébe, a „megmaradt csapatokból” „népmozgalmat” szervezett, hogy újból győzelmet arathasson. A terv végrehajtása nyolc évet vett igénybe, „téggláról téglára harcolt és építkezett” végül 2010-ben visszatért. Hogy a továbbiakban ne érhesse kudarc, Magyarországot olyan laboratóriummá tette, ahol kikísérletezte a „progresszív dominancia ellenszerét” [sic!]. Most már leveheti a köpenyét, a „beteg Magyarország” megkapta a negyedik dózist, és „teljesen meggyógyult”. Orbán doktor tizenkét pontos mixtúrája a következő:

1. A saját szabályaink szerint kell játszani.

2. Nemzeti konzervatívizmus a belpolitikában.
3. Nemzeti érdek a külpolitikában.
4. Legyen médiánk.
5. Le kell leplezni az ellenfeleink szándékát.
6. Csak olyan gazdaságpolitikát szabad folytatni, amivel azok is jól járnak, akik nem a kormányra szavaztak.
7. Ne szoruljunk ki a szélre
8. Mindennap olvassunk.
9. Legyen hitünk.
10. Barátok keresése.
11. Közösségek építése.
12. Intézmények építése.

Ezaz összefoglalás annyira őszintének, szinte az érme egyik oldalának tűnik, hogy – mert ki látott még egyoldalú érmét – kiált a másik feléért. Íme:

1. Füttyülünk a demokrácia szabályaira.
  2. Ami a nemzeti konzervatívizmussal ellentétes, azt üldözzük a belpolitikában.
  3. Nemzeti érdeknek állítjuk be különutas, EU-ellenes külpolitikánkat.
  4. A közszolgálati médiumok és a politikai reklámok csak a mi véleményünket harsoghatják.
  5. Folyamatosan be kell sározni ellenfeleinket.
  6. Gazdaságpolitikánkkal, a közmunka és a szociális segély összekapcsolásával milliókat taszítunk a létminimum alá.
  7. A szélsőjobbaldali nézeteket tudatosan összemossuk a konzervatívizmussal.
  8. A magyar irodalom nyolcvan százalékát szemétnek tekintjük.
  9. Az egyházakat politikai eszközünké silányítjuk.
  10. Aki nincs velünk, az ellenünk.
  11. Mindazon közösséget, amelyet nem mi hozunk létre, lerombolunk.
  12. Antidemokratikus intézmények hálózatát hozzuk létre, hogy a társadalom minden tagját ellenőrizhessük.

Délibáb

Köves István: Abban a februári napsütésben

Legyen nagyon jó napja! – mondta
ráadásként a visszajáró apró mellé
az üvegalitkájában mosolyogva bimbózó
fehérblúzos postáskirálylány, s ettől
megtelt forráscsobogással, trillázó madárdallal
a kültelki sarokra száműzött postapalota,
s piros pipacsok kúsztak a reklámkürtből elő,
én meg nyomban hónom alá csaptam sétabotomat,
mintha épp csak ajándékba vinném
egy rozoga rászoruló barátomnak ide,
a szomszédba, és egyet se fordulva a kapun kilépve,
úgy toppant elém tüzes táltosom a semmiből,
ezüst sörényű metál paripám, hívni sem kellett,
friss-fürgén pattantam kényelmes nyergébe föl,
patkolt patája kattogva kopogott a keramitköveken,
szikraesőt csillagszórózott az orrából, úgy gyorsult
egy másodperc alatt kétszázra, mint a villám,
csörgött csilingelve zsebemben a visszakapott apró,
felhőket hasítva előztük meg az alattunk
sikongva igyekvő csuklós villamosokat, kéklő buszokat,
a kiránduló óvodások kacagva integettek utánunk,
és a térdem sem sajgott, már egy hangyányit sem,
igazi jó, mosolygós napom volt, ha mondom, nagyon –
ezen a fényes utolsó februári napon.

Köves István: Kamuflázs

Jól vagyok, majdnem boldog,
ragyognak körülöttem a dolgok,

sehol egy seb, sehol egy ránc.

Sehol a bilincs, sehol a lánc,
sehol egy ránc, sehol egy seb,
sehol egy paripa, sehol egy eb.

Sehol a kard, a legfényesebb,
jól vagyok, majdnem boldog,
mosolyog rám plakátnyi hotdog.

Köves István: Mondhatnám: Evoé!

Még a menekültvonaton is ott lapul,
nem lélektől lélekig áhítózza, de
mosdatlan, búzló testekből párállva elő,
a mindent kibíró, mindent lebíró,
kétségbeesett, szárnyas szerelem.

Szepes Erika: Beszélgetés Istennel

- Szólítottál. Imhol vagyok.
- Tévedsz: káromkodtam.
- Pedig tudhatnád: Istent ne káromold, néped vezetőjét ne átkozd.
- Hát ez az. Ki a te néped és hová vezetted?
- Tudhatnád: Ábrahám, Izsák és Jákob, gyermekeik és az ő utódaik.
- De hová vezetted őket és mennyiben különböztetted meg más népektől?
- Ők a kiválasztottak. Én vagyok, aki vagyok, aki van – az küldött engem hozzátok.

- Mire választottad ki őket?
- Megkülönböztetett törvényekre, minden mástól eltérő emberi sorsra.
- Értem. Haljanak meg törvényeid szerint, szenvedjenek iszonyú kínokat megkülönböztetésed megnyilvánulásaként.
- Vétkeztek. Meghoztam a törvényt: halálnak halálával haljanak, keserű munkával kaparják ki kenyerüket, az asszonyok fájdalommal szüljenek.
- Persze, ez az irgalmasság szava, hideg h-hangok halmozásával hirdeted, hangoztatod, hogy még félelmetesebb legyen. A h-hanggal együtt sívít belőled a halál.
- Ebben viszont osztoznak minden emberrel, akiket ugyanúgy érdemeik szerint ítélek majd meg.
- Köszönjük – köszönöm.
- Ahogy téged hallgatlak, közel jársz a Ge-Hinnomhoz, a gyehenna tüzéhez. Minden szavad istenkáromlás.
- „Irgalmazz, Istenem! Én nem hiszek Tebenned, / csak nincs kivel szót váltanom.” (1)
- Miről kéne szót váltanod?
- Fájdalmaimról, haragomról, kétségbeesésemről.
- Miért sújtanak ezek téged?
- Ha méltóztatnál idefordítani orcád, és betekinteni életem néhány élményébe, talán megértenél.
- Mondd, de ne közelíts! Ura vagyok az időnek, látok mindent, ami volt, van, lesz.
- Most éppen a múltba irányítom tekintetedet. Három emléket fogok elébed vetíteni, a háromban a közös sors a halál, – hiszen arra ítélted őket. Három nagyon különböző ember, mindhárom úgy végzi – halállal – gondolom; Te először Ábrahám kebeléhez irányítod őket. Pedig nem egyformán haltak meg: nem szántál nekik sem azonos életet, sem azonos halált. A háromféle halálban az egész emberiség végzetét megláthatod: helyettük is szólnak hármuk szavai.
- Kezdd már!
- 1988 november. Kórházi ágy. Huzalok, csövek, tapaszok, amelyek egy boszorkányos szerkezethez, az oszcilloszkóphoz vezetnek, ami kivetíti a megfigyelt minden rezdülésé-
mozdulását, látható, hogy a képernyőn a zöld elektromos hullámok hatalmasan amplitúdóval kilengenek. A kínzókamrában lekötözve Apám. Ha halkán, recsegve is, de még tud beszélni. Suttog.
- „Mert rám szakadt, amitől rettegetem, és amitől félttem, osztályrészem lett.” (2)
- „Barátaim azt hiszik, hogy fekszem, nem tudják, hogy járni tanulok megadóan, Isten oldalán.” (3)
- Apám, te félsz? Mitől félsz?
- „Én mindent tudok előre pontosan, mi lesz, váratlanul nem érhet semmi baj.” (4)

– Mit érzel olyan bajnak, amivel te, a tapasztalt orvos, nem tudsz megbirkózni?

– Nézd csak:, A halántékom oly ősz már, / a fejem milyen fehér lett,/ hol az ifjuság, a bájos?
/ Fogaim megodvasodtak; / s az idő is oly kevés lett / mit az édes élet adhat.” (5)

– Apám, te nem szoktál testi bajokról panaszkodni. Ez most – valami más?

– Nagyon más. Most a másik oldalon vagyok, érzem évezredek borzongásait, nyomorúságát – egy vagyok közülük. „A világban, e kotyvasztó fazékban, / a történelem gőzölögve fő. / Fölöttünk, egyre keskenyebb karéjban, / Keringve száll a keselyű idő. / Mi vár reánk ezentúl, ne keresd, / Ne gondoldj már csupán a jelen évre, / A többit pedig bízzuk egyenest / A szenvedések örök istenére.” (6) És tudod, mi bánt a legjobban? Az egyenlődsdi. A Bosszuló Isten nem igazságot oszt, hanem mindenkire egyformán lecsap. „Hány volt, ki más szívéből / Kiszította a vért / Saját javára./ És nem lett büntetése. / S hány volt, ki más javáért / A vért kiontá saját szívéből.” (7)

– Egy orvos mindenképpen a más javát szolgálja, és te ráadásul jó orvos voltál. De az Úr gondoskodott róla, hogy ellentétek legyenek a világban. Nálam jobban tudod, hogyan nyilatkoztatja ki kettős természetét: „Én alkottam a világot, én teremtettem a sötétséget, / én szerzek békességet, én teremtek bajt, /Én az Úr cselekszem mindezt.” (8)

– Nagy dicsőség. Túl az egyes emberen, világméreteken különösen, és különösen a mi századunkban. „...a bűn szaporább, / mint annak előtte, / s hogy mi a célja az Úrnak, senki se tudja ma sem még. / Mert megmondta / az Úr, hogy a bő folyamok kiapadnak, / hogy megroggyan a Kármel, a Básán és a Libánón / dísze lehervad, a hegy megzendül, a tűz elemészt majd / mindent. S úgy is lőn.” (9)

És ez a sors mindenkié. „Eltűnnek sorba, se szó, se beszéd / Éjnél feketébb teve hátán. /Nem is adta nekem búcsúra kezét / s örök égbe szökött Miki bátyám. / Megzörren a rög, lehanyatlik a jó, / És nem marad itt, csak az árnya.” (10)

– Ez volt az Úr önkéntes vallomása: magára vette a bűn teremtését. De hívei megalkották hozzá az ideológiát, miszerint a rossz a szabad akarat szükséges feltétele.

Apám köszörülte a torkát, majd halkán, rekedten folytatta:

– A helyesen értelmezett rossz nem létező dolog, amivel számolni kell, hanem a lehetséges jó hiánya. A rossz megkérdőjelezésével valójában statikusan tökéletes világot szeretnénk elérni, holott világunk mozgásban van a tökéletesség felé. A világegyetem és mindaz, amit tartalmaz, sem nem rossz, sem nem jó. A rosszat az teremti meg, amit az ember szabad választásával művel a világegyetemben. A vasból egyaránt lehet ekét vagy kardot kalapálni. „Jaj, ki kovácsolt kardot először, mordat-ijesztőt? / Ó, be könyörtelen és vad szive, vas szive volt!/ Akkor gyúlt ki a harc, tört gyilkos erőszak a földre, / akkor lelt rövidebb útra a durva halál. / Vagy nem is ő a hibás, az az árva – mi magunkra / fordítottuk, amit ő vadak ellen adott?” (11) A szabadakarat és a predesztináció kérdésén is évezredek óta vitáznak. Én nem érem be rabbi Jánnáj igazságával Az atyák bölcs tanításában: „A gonoszok jóléte és az igazak szenvedése nem a mi kezünkben van.”

Anyám halkán belép. – Ne erőltesd magad ennyi beszéddel! – mondja. – Hetek óta nem beszéltél ennyit!

– Igaz, de most az egyszer muszáj olyan dolgokról is beszélnem, amiről eddig hallgattam.

Sosem feledhetem a múltat, amikor gyermekkoromban szigorú hitre neveltek, sőt rabbit szerettek volna nevelni belőlem. De a bármicvóm után jött betegség, a gyermekbénulás, egész életminőségemet megrontotta, és kialakította bennem azt a meggyőződést, hogy ha egy Európa-szerte híres rabbi rabbiságra kiszemelt gyermekével ez megtörténhetett, és akit annak idején gyógyítani sem lehetett, – ami tehető volt, azt a jóságával és erkölcsösségével kiemelkedő rabbi megtette: a hátán vitte át a beteget Veszprémbe, masszírozásra, – akkor én többé nem hiszek. Teljesen elvette a hitemet. Ehhez jött hozzá, hogy a tudós rabbit vele élő családtagjaival – én akkor már Pesten voltam – Auschwitzba vetette. A családom kiirtása – ha még lett volna maradék hitem, azt is megsemmisítette volna.

Ekkor hirtelen valami történt. Lehunyta a szemét, nehezen lélegzett, és abbahagyta a beszédet. Azt hittük, elaludt. De nem: egy gyenge intéssel magához hívta anyámat, az ágy szélére ültette, és előre nyújtott jobbjaival lassan, puhán, áldó mozdulattal körözni kezdett a feje fölött, egy ima ritmusára. Számunkra érthetetlen szöveget mormogott, olyan szavakat, amelyeket gyermekkor óta ki nem ejtett a száján. „BÁRUCH ÁTA ÁDONAI, ELOHÉNU VÉLOHÉ ÁVOTÉNU, ELOÉ ÁVRAHÁM, ELOÉ JICHÁK, VÉLOÉ JÁÁKOV, HÁÉL HÁGÁDOL HÁGIBOR VEHÁNORÁ, ÉL ELJON, GOMÉL CHÁSZÁDIM TOVIM, VEKONÉ HÁKOL, VEZOCHÉR CHÁSZDÉ ÁVOR...”(12) (Később izgatottan kerestem utána a magyarra fordított imában: „Áldott légy, örökkévaló Urunk, Világ Királya, ki megteremtettél bennünket, tápláltál minket és megengedted, hogy megérjük ezt a napot.”) Ezután többé már nem jött vissza közénk. Napokig öntudatlan kómában feküdt. A módosult tudatállapot távollétében visszavitte gyermekkorába: az Úr elvette tudatát, de maradék életének rövid idejére, a csövek, huzalok és drótok között, visszaadta hitét. Ezzel a tudattalan hittel, megbékélve halt meg. Anyám félig elomolva, félig keserves dühhel mondta: az emberi személyiség vagy „lélek” a test nevű kémiai szerkezet kipufogócsöve. Ha a gép leáll, megszűnik a kipufogás. Ennyi az egész.

1999 december. Kórterem. Az ágyon anyám, aki 11 évvel korábban temette el apámat. Magas, fehér párnára feltámasztva, inkább félrehanyatlik, mint ül, fehér a haja is, ami a kínlódástól lángvörös arcát köríti. Folyamatosan köhög, és a köhögés szüneteiben halkán nyöszörög, sóhajtozik.

„Szeretném tudni, miért vagyok itten, / ahol már semmi szükség nincs reám./ Én vagyok bűnös, én tettem sokat, / hogy elpusztítsam mennyországomat, / mert önhitt voltam nagyon én, a bamba, / azt hittem, vehetek mindent magamra.” (13) Mert sosem tudtam hinni. Se Istennek, se embernek. És – ami Istennel rokon tulajdonság – sosem tudtam megbocsátani, sem felejteni. Ebből nagy fájdalmak születtek. Pedig a hit most nagyon elkelne. „Úgy látom én, mióta megvagyok, / hogy aki hisz, az megcsalatott máris. / Sőt amiben hinni lehet, az / Eleve irreális.” (14)

– Kaptál valamit a hit helyett?

– Ó, hogyné. „A testnyomorító vénség már a fejünk búbja fölött fenyeget. Senki se tisztel már, nem is ismer torz alakodra, elméd tompa lesz, és árnyba borul szemed is.”(15) Csak nézz rám! „Ami szenved, az nem lehet szép.” (16) „Púpos lettem és görnyeteg, / nem hallok, életem hanyatlik, / fejemről a haj leperreg, / orrom-szájam folyvást patakzik, / mellemben is igen nyilallik, / érzem, reszket minden tagom, / megvetés, gúny szíven talál, / járni se tudok már

magam, / megjelölt engem a halál.” (17)

– S a testi kínokon kívül mi bánt még?

– „a bűn szaporább, mint annak előtte, / s hogy mi a célja az Úrnak, senki se tudja ma még.” (18)

– Hallom az Istent perlő verseket, a könyörgéseket hozzá, de csak egy valamit értek az egészből, hogy már a bölcs zsoltáros is vádol: „nálad bocsánatot nyer a vétkek, hogy féljenek téged.” (19) Könyörögve félnek tőled. Ronda szereposztás. „Könyörögök én ügyefogyott / vonj Árnycodba engem / segítsd le rólam súlyomat / adj részt az enyhületben” (20) Ez még egy szelíd, alázatos könyörgés. Célratörőbb – és egy kicsit hízelgőbb, hiszen tudjuk: az ima keletkezésétől fogva adok-veszek kölcsönösségi viszony, ha tetszik: alku az istenségekkel - egy másik: „Add istenem, hogy leljek utat már e fülledd mocsárból, / megtalálva törvényedet / a benn burjánzó létnek / mely a homályból tán kilábol, / ha bölcsességed is segít.”(21) Egy ilyen alku utáni állapotban született a másik, őszinte panasz: „Ültem az Isten sírján, / megkönnyebbültem: / enyém a lelkem s irhám, / megmenekültem. // Fölálltam, s visszarogytam, / nem volt hová mennem, / erőm se volt, a harcban / megöregedtem.” (22)

– S ha megpróbálnál egyszer könyörögni, imádkozni hozzá?

– Hogy én?! Azt megtehetem, de minden hit nélkül, mondom a szöveget s hozzá a dallamot. Megpróbálhatjuk!

„Uram, ne feddj meg engem haragodban, és ne ostorozz engem búsulásodban”. „Könyörülj rajtam, Uram, mert ellankadtam: gyógyíts meg engem, Uram, mert megháborodtak csontjaim! Lelkem is igen megháborodott...Elfáradtam sóhajtásomban, egész éjjel áztattam ágyamat, könnyhullatással öntöztem nyoszolyámat...Mily rég nem veszed le tekinteted rólam? Arra sem hagysz időt, hogy nyálam lenyeljem! Vétkeztem? Mit tettem? Támadó kedvednek miért vagyok céltábla? ...Vétkem fölött miért nem hunysz szemet?” (23)

Sokat beszélt, köhögő roham jött rá. A beszédszünetet kihasználva kérdeztem:

– Nem könnyebbültél meg?

– Hogy én?! Hogy képzeled?! Amikor az Igazságos Atyaistennek csak a bosszúját érzem?

Mégis összeszedi magát és folytatja: „A te kezed formált és teremtett, most meg mást gondoltál, és elpusztítasz. ..Kitépted reményem, ahogy a fát szokták”. (24)

– Látod, itt van a hit mellett a másik segélykérő szó, a remény.

– Azt is elvette, teljesen. Először megbetegít, legyengít, és akkor hív küzdelemre. „De hol vegyek erőt végső kitartáshoz? / Mikor jön a vég, hogy türelmesen várjam? / Erős vagyok tán, olyan, mint a szikla, / talán kemény ércből jött létre a testem? / Számomra nincs többé segítség..?” (25) Látod, gajdolhatok én naphosszat, semmi sem lett jobb.

Most már fuldoklott a köhögéstől. Én, teljes meggyőződés nélkül, bíztattam.

– Próbálj megfogalmazni egy megbánást, anyácskám, hátha jobban leszel.

„Nem vagy, üres az ég, öklöm összeszorítom, s káromlom / őseink hitét, az igaznak hazudott írások minden szavát /.../ mert ha te lennél, ha te teremtetted ilyenre világunk, gyilkosok / kezébe végtelen hatalommal , ártalmatlanok vérében, / fájdalomban fürdetve létezésed, akkor

magad lennél a bűn” (26)

– Mikor lesz már vége? – hörögte, jajgatta. Majd egy végső erőfeszítéssel felült, próbált úgy levegő után kapkodni. S az ég üres volt.

Erős szél kezdte rázni a csipkebokor ágait, és újra szólt a fennen döngő hang:

– Állj már le! Ez szétfeszíti a blaszfémia kereteit! Hagyj végre magamra!

– Emlékezz szavadra: három emlékem felidézését engedélyezted. Eddig csak kettő volt.

– Ez a kettő is elég volt ebből a felelősségre vonásból, amit – már nemcsak sejtem, de látom is – úgy tulajdonítasz nekem, hogy teljesen kihagyod belőle a személy felelősségét.

– Hárítasz? Hárítasz? A személy felelőssége a szabadakarat megnyilvánulása. Tagadod tehát a szabadakaratot?

– Ugyan hagyd már ezt a szofisztikált vitát: mások is ezzel próbáltak már sarokba szorítani. Úgy szabad, ahogy én engedem. A jó az, amit én annak tartok. S az a rossz, ami nekem nem tetszik.

– Akkor figyelj: hallgass meg más véleményt is. Valószínűleg az epikureusok látták helyesen: az emberi élet pontosan az, aminek látszik: a jó és az irracionalitás zűrzavara. Semmi sincs a születés előtt és a halál után. Nincs Isten, akihez indoklásért vagy igazságért fordulhatnánk. A világegyetem tervszerűségének látszata az emberi érzékelés felépítéséből adódik. A gonosz problémája eltűnik: nem azért, mert nincs gonosz, hanem mert nincs jóságos Gondviselés, akinek meg kellene magyaráznia magát. „Isten egyetlen mentsége, – mondta Stendhal –, hogy nem létezik.” Csak a földön zöldellő kurta élet furcsa véletlene van. A többi fekete, hideg káosz.

– De fejezzük már be irgalmatlanságaim felsorolását, mennem kell, nincs több időm erre.

– Neked nincs időd? Neked, aki Örökkévaló vagy, és kívül élsz az idő sodrásán! Időm nekem nincs, vagy legalábbis jóval kevesebb, mint neked. De annyinak még kell lennie, hogy a harmadik emlékképet elébed vetítsem.

– A Sátánhoz és az ő sima, behízelt sziszegésű szolgájához illő beszédpartner vagy, de hát ha hármat engedtem, legyen úgy. És lőn.

2017 szeptember. Kórterem. A betegágyon az ágyneműnél is fehérebben barátom, a tudós, a költő, a szellem és a kedvesség megtestesítője. Szerette Villont, és kedvenc versformája volt a francia ballade, annak is a vége, az ajánlás. Még nem is öregen, csak önmagát öregnek tartva mondogatta gyakran: „Herceg, már túl a hatvanon, / teljes bizonyosságunk vagyon / a vénség felől, mely bezár.”(27) Hol volt akkor még a vénségtől? Ereje teljében volt alkotó.

– Drága Költőm, hogy vagy?

– Hogy lehetnék így, túl a nyolcvanon? „Hörgök, vonaglok, mint a nyomorú állat, kínomban a port harapom.” (28)

– Mindig szerettél túlozni, nyilván most sincs olyan nagy baj.

– Már hogyan volna? „Ősz vagyok és hiteveszett, / fukar, ki csak morog, haragszik,

/ gyanakszik, a régieket / jobban értem, mint ami ma zajlik, / a testem mind mélyebbre hajlik”
(29)

– Nem szoktál így panaszkodni...

– Nem szoktam így haldokolni. „Tép fájdalom, hátam, fejem, karom sajog, vénhedt. / Tékozló testem, most fizess, / törleszd sok régi vétked. / Bőröd fakó, szemed veres, / ráncos vagy, ősz, botolnak lépteid.” (29)

– Nyilván azért néha még van valami jó is.

– Az álmaim. Azok gyönyörűek, színesek. Azt szoktam álmodni, hogy jönnek hozzám vendégségbe költők, még idegenek is, és mondanak nekem vigasztalásul szép verseket. „Mikor az élet nagyon mélyre ejtett, /Egy középkori költő ült le mellém, /S magamnak néha büszke, torz haragban /Egész külön bálványokat faragtam. / De nem jönnek, csupán egy pillanatra. / Ha bajba jutsz, hát úgy kell járnod árván, / Lásd, téged is most rábíztak magadra / Hogy egyedül vívd csatádat a párnán.” (31)

– Hát ez nem igazán vigasztaló.

– Ők is átérték ezt az állapotot, ezért tudtak ilyen közel kerülni hozzám, hiszen már én is félig velük vagyok. Istenben már egyikőjük sem hisz, – sikerült mindenkit kiábrándítania magából. „A legvégső, a nem-emberi hit, mely halálig emel elgyötörten, / nem a megkívánt egekben lakik, / ott él az eleven, keserű földben.” (32)

– Vidámabb látogatóid nem voltak?

– Csak hallgasd őket, milyen vígak!

„Halántékomon ősz hajakkal / és részegen kószálok a városban./ Egyedül az éjszaka ösvényein, mint rossz angyal / ki elszakadt szülőitől és testvéreitől.// Szememre húzom a kalapom. Hát így legyen, Úristen. / Jeges szél cibálja szakállam s vonyít előttem / a vak sikátor, mint hurokra került eb. / Jézus, ha élne felettem, óh, tudom én, / lehajolna hozzám ez átkozott földre / hogy két meleg és habkönnyű tenyerével / betakarja vérző sebeim. Jézusa sincs annak, kinek hite nincsen.” (33) És a legnagyobb, a nekem legkedvesebb is, megélte a maga keserű sorsát: „Meghalni lélegzetemet / fojtom vissza, ha nem versz bottal, / és úgy néznék farkasszemem / emberarcú, hiányoddal.”(34) Egy kortársa is így: „ Mély völgyéből a létnek esengve felkiáltunk , / tudván, hogy szenvedés van, és halál van, és nincs Isten, / de nélküle oly nehéz élnünk a földön itt lenn: / így forgunk, forgunk körbe, hajnaltól éjszakáig, / sejtek közé zárattunk, s kitörni Ő hiányzik.” (35)

Ezért hazug az Úr. „Nincs nyomorultabb csaló, mint aki nyomorultakat csal meg”. (36) Ezért „Éltet a méreg. / Próféták és költők dühe oly rokon, étek a népnek / s innivaló.” (37) Hát hogy a próféta hisz-e, azt nem tudom. De az idelátogató költők tanúsága szerint a költők nem hisznek. „S a versben hinni, csak a versben / mert hogyha idő és tér önkezdetéhez visszareccsen / az egy amely megmenekül”. (38) Ezért kell verset írunk. A vers – vállalás. „Mínthogy csak a vállalt élet / Erős és méltó önmagához.” (39)

– Azért az nem egyértelmű, hogy a vers volna az egyetlen megoldás.

– Eljött az egyik legjobb barátom, aki kétségbeesésében mindenben kételkedik. „De mondd csak, világ ez még? / Hol vannak a nagy koreszmék? / Hol a megtervezett éden, mit századunk

kínált? / /.../ mire jó a vers, a szellem szédítette gyöngé jellem? / Törvény, jogrend és igazság / nem több, mint fennkölt mese, / fönti érdek, lenti gazság.” (40)

– Ez sajnós, nem egyéni borúlátás. És még csak nem is a betegséggel járó depresszió. Világállapot.

– Tudom. „Hát így vagyunk. Jövőtlenek vagyunk. / Ez társaim, a meztelen igazság./ Lássátok és hallgassatok vele. Hallgassatok, ne szóljatok a népnek. / Mért vesszen el végső reménye is?! // Nagy érdem az, és nagy szükség lehet rá.” (41)

– Most te is hallgass. Nagyon csúnyán köhögysz.

– „Léptek, köhögések, az agónia jelei,/ még megtart valami – megtartom magam itt / egy kis nosztalgia, pár indulatszó, / ahogyan egy tárgy az árnyékához ragaszkodik.” (42) Muszáj mondanom, mert más nem mondja majd helyettem: „Mindenki tudja, s hangtalan figyeltem, / Mint hamvadok, a tűz mint emészt. / De sejtik-e, hány ének hűlt ki bennem, /Míg viseltem ezt a szenvedést?” (43)

– Pihenj, ne szólj. Egészen kimerültél.

„A keserű kórházból hazatértem.” (44) A kedves Költőm fekszik ott az ágyon. „Még szólt hozzám, de tudta, hogy nem értem, / Mert a betegség behálózta lágyan. / Csodát meg nem tesz semmi isten értem, / Egy sem akarja, hogy örökre áldjam. / A földön, égen, vízben mennyi isten!” (45)

Az úton hazafelé igyekeztem megőrizni utolsó szavait. Hosszan mondta, nagyon szépen – az utolsó üzenete volt.

„Te is tudtad ezt mikor félszegen összenevettünk
S mondtad hát akkor menj ha nincs időd majd legközelebb
Holott sejtettük mindketten hogy legközelebb már
Vékony viaszfigura fekszik helyetted az ágyban
Egy szál lepedővel letakarva furcsa szokás. (46)

Nincs kedvem alakoskodni és ágálni és szerepelni és csereberélni
És sáfárkodni itt a számadás nem loptam semmit s híja ha volna
Legfeljebb annyi amennyit hozzátenni nem akartam vagy nem sikerült
Így találtam ezt a világot mikor idehozták s most ha úgy érzed
Hogy úgy hagyom itt ahogy találtam semmi se változott ám te ítéld
Gáncs vagy jutalom mindegy már s „ama külső Sötétség” se segít
Esküszöm nem fogok sírni és csikorgatni fogam odaát.” (47)

Nem sírt. Nem csikorgatott. Nem kapott levegőt. És egy utolsó, keserves sóhajtással ezt suttogetta:

– „Hát megtanultam a világot, / e sárból vérből rondaságot. / Tovább lapoznék. Nincs több. Vége. / Mért írtad, Istenem, mivégre” (48)

Haragosan zörgött a csipkebokor. Felbődült az Úr dühös hangja:

- Befejezted végre? Megvolt a három.
- Hát ez az. Volt. Voltak. Nekik már csak múlt idejük van. Te pedig visszatérhetsz az Örökkévalóságba.
- Nem kívánlak látni egy ideig.
- Nem is fogsz. Eleget láttam ahhoz, hogy megköszönjem alkotó és pusztító tevékenységedet. Elvetted a hitet, a reményt és az életet. Tudom mindannyiunk sorsát. Ó, hogy az isten...
- Mi van már megint?
- Megszúrt a szentséges csipkebokrod.

(*Idézett szerzők:* 1. Nemes Nagy Ágnes 2. Jób 3, 26 3. Zsoltár 3, 25-26. 4. Aiszküloosz 5. Anakreón 6. Vas István 7. Petőfi Sándor 8. Ézsaiás 45,7. 9. Radnóti Miklós 10. Vas István 11. Tibullus 12. Esti ima jom kippurkor 13. Petri György 14. Székely János 15. Szémonidész 16. Örkény István 17. Eustache Deschamps 18. Radnóti Miklós 19. Zsoltár 130. 20. Székely Magda 21. Rákos Sándor 22. Kányádi Sándor 23. Zsoltár 38. 24. Zsoltár 38. 25. Jób 6, 13 26. Kuczka Péter 27. François Villon 28. Somlyó György 29. Eustache Deschamps 30. Eustache Deschamps 31. Orbán Ottó 32. Orbán Ottó 33. Kassák Lajos 34. József Attila 35. Vihar Béla 36. Székely János 37. Radnóti Miklós 38. Veress Miklós 39. Székely János 40. Orbán Ottó 41. Vas István 42. Lászlóffy Csaba 43. Lászlóffy Csaba 44. Vas István 45. Vas István 46. Karinthy Frigyes 47. Karinthy Frigyes 48. Zelk Zoltán)

Rainer Maria Rilke: Sosem nyugosznak el

SOSEM nyugosznak itten el a házak,
mert vagy mindig temetnek valakit,
vagy mert a szív titkos parancsa lázad,
s botot, köpenyt ragad föl az, akit
távolba bolygó fényed elvakít,
és útrakelnek megkeresni százak.

Sosem ürül ki az utca, mellyen
hozzád sietnek, titkos égi rózsa,
mely ezer évbe csak egyszer virul ki.
Sötét tömeg megy, titkaid hajósa,

s fáradva fog majd a szívedre hullni.

De láttam én a hosszú sereget,
s azóta azt hiszem, hogy köpenyüknél
mélyéből fú a szél s mihelyt lecsügged,
elül a szél is a vidék felett –:
oly óriási volt ez a menet.

Kosztolányi Dezső fordítása

Rainer Maria Rilke: Kiolthatod szemem te

Kiolthatod szemem te: látlak,
tömd be fülem, hallom szavad,
láb nélkül is kúszom utánad,
száj nélkül hívlak hallgatag.
Törd le karom, én átölellek
szívemmel mint egy csoda-kézzel,
fogd le szívem, lázas velőm ver,
s ha agyamat zúzod te széjjel,
véremre veszlek új erővel.

Kosztolányi Dezső fordítása

Ádám Tamás: Szabadságeszmény

Erős kézzel tartom az elszabadult
kocsit, a muraközi lovak már messze
járnak, lerázták magukról a kantárt,
szabadon nyerítenek.

Vészeleket küldenek a félrevert
harangvirágok, tarkómról csipkedi a
pihéket egy feketeerigó. Dermedten állok,
csak a vadrózsáik futnak az erdő felé.

Amíg bírom, ellensúly vagyok, mentem
az üres szekér értékes rakományát,
az érzelmeket. A lovak után vágyom,
lombok fészülik hajam, megszületik
a szabadságeszmény.

Ádám Tamás: Piramisok

A gízai piramisok közül kellene
kiválasztani azt, amelyik hajnalban is
meleg, mint a kezed. Tapadós cipőt
húzni, sakkozni kellene, előregörnyedve,
lólépésben ballagni száznegyvenhat
métert felfelé.

A csúcson egyensúlyozva befogná
szemünk a teret. Látnánk üres
szobáinkat, a megmaradt száraz
virágokat a feldőlt vázában. Látnánk,
mi történt velünk, a távolban
feltűnne a szabadság széles szárnyú
madara, és egy szétfeszített kalitka
repülne az égen.

A piramis kövei átvinnék szívünk
ritmusát, hogy ne görögjünk le,
egymásba kapaszkodnánk vagy
a faragott kövek illesztéseibe
mélyülne körmünk. Egyszer
eldől minden.

A legmagasabbat, a Hufut választom.
Téged választalak.

Deák Mór: Sárga szatyor

nálam maradt a kedvenc sárga szatyra
a szerelmünk egy nagy lyuk lett rajta
nem is akad senki
aki azt megvarrja
leszakadt a füle
lukas lett az alja

foltot hagyott rajtad sárgán az alkohol
mihez kezdjek veled kedvenc sárga szatyor
ne juttasd eszembe
hogy milyen a pokol
keresek egy kukát
kidoblak valahol

Deák Mór: Özvegy

soha nem tudtam mit kezdeni az özvegyekkel
egy ország özvegye vagyok magam is
egy nemzeté mert már nem nemzet
egy hazáé mert már nem haza

a vértolulások asztalra csapások
fia vagyok s hogy én nem csaptam az
asztalra mégsem

mára kezdem bánni

mert vértolulások vagyok én is
összes elvesztett csatámmal és háborúmmal
egyről kettőre ötről hatra
úgyse jutottam hogy a veszteségeim
beborítanak egy egész országot

szeretem hallani hogy minden mindegy
elvesztettem a barátaimat
nagy vihart keltek s alá állok
amikor a villám lecsap

Le Fondant: Ballada, vezérről

Vezér, mit szólsz szép sikeredhez,
Hová sok ötleted vezet,
Piros zászlók körébe kertes,
Oda zöldséged ülteted,
Fehér arccal nép ünnepelhet,
Zabláját ha megengeded,
Nyeríthet bölcs ítéletedhez,
Mikor éppen nem csépeled?

Boldog néped, míg egyetérthet,
Bókolhat és kapál neked,
Na rúgkapál, de nincs merénylet,
A hőt fülkébe vezeted,
Ott szellemét a tűz nem égeté,
Mert az maga a T,
A té, te, ti, Timi, mindenki,
Ki összevisszafog veled.

Herceg, vezér, derék Potemkin,
Mi már a férget kérjük is,
Arcunk előtt csillagos Kremlin,
Fejünkben borotvált pilis,

S te trónolj csúcsain magadnak,
 Játékaid ne bánd nagyon,
 Nyugodtan játszódjál, míg hagynak,
 Becsületben veszély vagy.

Ajánlás

Vezér, ha bármi fenyegetne,
 Hajítsd el bátran hitedet,
 Vereséged is meg lesz nyerve:
 A homok ércen átpereg.

Húrok

Nándi Mihály: Mozart, piros tornacipőben

A Bartók rádió *Muzsikáló délelőtt* című műsorának vezetője – bocsánat, házigazdája – azt a szellemesnek tűnő kérdést tette fel a hallgatóknak: hogyan öltözködne ma Mozart? Záporozni kezdtek a „kreatív” válaszok. „A piros tornacipő biztos.” „Lila zakót viselne.” Másvalaki szerint fekete-fehér csíkosat. A blődség pálmája azonban: „Ha élne, ő lenne Elvis Presley. Tehát úgy.”

Mindenképpen érdemes elgondolkozni a kérdésen, mielőtt válaszolunk rá.

Ha Mozart zenéjét nem is, de arcképét – a Mozart-golyóknak és -talléroknak köszönhetően – minden ember ismeri a világon. Ezen egy elegáns úr látható, arannyal kihímzett piros justaucorps-ban, finom csipkekendőben, hátrafésült, rizsporozott hajába oldalt hullámok sütvé. Öltözéke tehát a rokokó udvari divatját mutatja. Szüksége is volt az eleganciára, gyermekkorától fogva forgott arisztokrata szalonokban, ötévesen Mária-Terézia királynő előtt is bemutatkozott, Európa-szerte ünnepezték, működött a salzburgi hercegérsek koncertmestereként, 1781-ben Bécsben meglepedve bejáratos volt II. József császárhoz. (Az a kép, amelyet Peter Schaffer fest az *Amadeus*-ban a szabados életű, trágár Mozarról, teljesen hamis.) Mozart tehát ma bizonyosan a legelőkelőbb párizsi és bécsi divatszalonokból öltözködne.

Természetesen nem szabad túl komolyan venni az effajta játékot, tudok olyan műsorvezetőről, akinek az izzadságos szellemeskedését feldobná egy-egy ilyen ötlet. De végül is egyetlen felelet sem érkezett arra, hogyan öltözködne ma Mozart? Mindenki arra reagált, amiről szó sem esett: „hogyan öltözködnék, ha én lennék Mozart?”

Nándi Mihály: Vajda, a fuharos

Vannak művek, amelyek teljes mértékben alkalmatlanok arra, hogy operaszüzséként szolgáljanak, ilyen például Esterházy Péter *Fuvarosok* című novellája, amely a „regény” műfaji megjelölést kapta, holott pedig egy női monológ, látszólag. Esterházy nagyon izgalmas író. Leegyszerűsítve: az amerikai posztmodern mintájára konstruált – interkontextuális, jól vagy egyáltalán nem ismert idézetekkel teletűzdelt – szövegeit Kádár-kori környezetben hozza működésbe. „Mindig legyen egy hátsó gondolatunk, s ennek világánál ítéljük mindenről, miközben úgy beszélünk, mint a nép – nyugodtan rohanunk a szakadékba is.”

A fuvaros szó a bajor-osztrák Fuhre, „rakomány, fuvar, szekér” szóból alakult ki. A németül kiválóan értő Esterházy a szó etimológiájával tisztában van, de annak alantas köznyelvi jelentésével is. Minthogy az elmesélt történet akörül kanyarog, hogy háborús körülmények közepette megerőszkolják a főhősnőt – őt egyszersmind beavatva a szexualitásba – és nővéreit, sőt az anyját is, akik így élelemhez juttatják a családot. Melyik háborúban? A harmincévesben, vagy a II. világháborúban? Hiszen a fuvarosok mellett feltűnik a Lovag is. Birodalmi lovag, vélhetően. Ámde az egésznek van valami füledt csehovi légköre is, amelyet az elbeszélő nővérei árasztanak magukból. Az a háború tehát folytonosan zajlik.

„Mutasd magad, mondta az első alkalommal, arcomat hűs, kemény kezébe fogva, jó pofid van, kis pofid van. A feledhetetlen kirándulások! A ropogós kenyér meg a nyikorgó elemóziáskosár: zajok, abrosz a fűvön, fehér – zöld – zöld – Az ég, a tenger: sűrű, élő réteg, ahol nyüzsög és tova fut az élet... Elámulok, milyen csodálatos formájú a sirály és hogyan repül. Hogyan repül?” Az előző bekezdésben Pozsonyban, Szabadkán és Pesten járunk, ugyane bekezdésben: „A parton wolfram sisak, benne merített méz és kátrány.”

Megannyi szín-, jelentés- és időeltolás.

Egyébként így működik az emlékezet – amikor már van mire emlékezni.

Megállunk néha: ez most miről jutott eszembe?

A posztmodern sokkal intenzívebb kapcsolatot igényel író és olvasó között, mint a hagyományos próza: a különböző töredékek és a felkínált idősíkok alapján mindenki összerakhatja a maga történetét, illetve értelmezését.

Vajda Gergely nem áll meg. „Operája” szüntelenül döcögő, unalmas, massa, lényegében az Esterházy-szöveg énekbeszédszerű felmondása. A botcsinálta zeneszerző úgy gondolhatta, a tízoldalas mű pont kiad egy egyfelvonásost. A műsorfüzetre csak éppen azt nem írták rá: „Az operairás is csak egy meló”.

Az eredetileg klarinétjátékos Vajdára, mint karmesterre néhány évvel ezelőtt Bach *Magnificat*jának – a világ egyik legnehezebb zeneművének – előadásán lehetett felfigyelni. A koncert előtt a vele készült interjúval igyekeztek felcsigázni a rádióhallgatók érdeklődését. A

riporter kérdésére, miszerint nem nyomasztja-e a *Magnificat* előadási hagyománya és annak a sok nagy mesternek az emlékezete, akik a művet elvezényelték, megingathatatlan magabiztosággal válaszolt. Ezzel nem kell foglalkozni, úgymond, ma már sokkal fejlettebbek a technikák – majd a pálcája alatt teljesen szétesett a nyitókórus.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu

www.marcziustizenotodike.hu - © 2010-2022 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!